

PER LA PAU

Núm. 39 - GENER 2021

Reorientant la
seguretat des del
feminisme

ICIP

SUMARI

Introducció

- Reorientant la seguretat des del feminisme

Entrevista

- Entrevista amb Judith Butler, filòsofa i activista

Articles centrals

- De la por a l'acceptació de la vulnerabilitat humana: perspectives sobre la seguretat
- La seguretat nacional i les cures: dues cares de la mateixa moneda
- La 1325 i la noció de seguretat: disjuntives i transcendència
- Generitzar la guerra i els seus cossos
- Més enllà de les polítiques de la por
- Què significa pensar postcolonialment sobre la seguretat?
- La violència intrínseca de l'extractivisme: la dominació de les dones i la dominació de la natura

Recomanem

- Materials i recursos d'interès recomanats per l'ICIP

Sobre l'ICIP

- Notícies, activitats i publicacions de l'ICIP

INTRODUCCIÓ

Reorientant la seguretat des del feminisme

ICIP

Institut Català Internacional per la Pau

La noció de «seguretat» és molt complexa. Pot ser entesa com a política pública, com a sensació personal, com a producte de compra-venda o com a ideal inassolible. Com a política, la seguretat té diversos nivells: local i global, nacional i internacional; i es vehicula des de diferents esferes: personal i comunitària, simbòlica i material. La seva provisió en cadascun dels àmbits és majoritàriament estatocèntrica, i sovint respon als interessos geopolítics i econòmics del moment.

El desplegament de la seguretat que històricament ha sigut més preeminent és el lligat a la sobirania, la integritat territorial i l'ordre públic. Els Estats fan una ponderació dels riscos enfront les amenaces externes i internes i persegueixen la seva protecció a través de l'increment del propi domini polític. Mitjançant marcs que en gran mesura són reactius, punitius, de control social i d'actuació armada, és freqüent que es forci una sinonímia entre seguretat i «defensa nacional» o entre seguretat i «presència de cossos policials i militars» a la vida pública. La seva definició acostuma a ser, per tant, de caire bel·ligerant.

Actualment el món viu diverses crisis simultànies: una «crisi humanitària» en relació a la gestió de les polítiques migratòries, d'acollida i asil; una «crisi climàtica» per raó de l'escalfament global causat per l'activitat humana; una «crisi sociosanitària» i econòmica derivada de la pandèmia de la COVID-19; i les crisis governamentals que, malgrat ser una constant, estan sent combustible per a la polarització emocional i violenta. Tots aquests fenòmens tenen grans conseqüències directes en la sostenibilitat de la vida mateixa; és a dir, constitueixen grans reptes per a la seguretat

del conjunt del planeta. Tanmateix, l'acció política en nom de la seguretat està resultant limitada per prevenir-les i gestionar-les.

A tall d'exemple, el 2019 la despesa militar mundial va créixer fins els 1.917 bilions de dòlars, segons les dades de l'Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI)¹. Aquesta xifra representa el major increment anual de l'última dècada. El desenvolupament i adquisició de més armes, la creació de noves forces de seguretat militaritzades i la potenciació d'una cooperació militar, és una tendència pràcticament mundial. Tanmateix, aquestes inversions es demostren ineficients quan no atenen les causes dels conflictes ni apunten a la seva transformació. Paradoxalment, sovint reforcen la cultura de la violència que pretenen reduir i obliden allò central: atendre els habitants. Aquesta inclinació al servei del poder i no de la vida s'allunya de desplegar un sistema de salvaguarda de la seguretat humana com a eix principal i raó d'Estat.

“ Amb aquest monogràfic volem contribuir a la definició d'una seguretat que tingui com a responsabilitat directa la gestió de les vulnerabilitats humanes i (re)conèixer les aportacions del feminisme ”

Si bé cada regió, país i localitat pateix guerres, violències i conflictes que mereixen una anàlisi particular, la complexitat és un escenari comú que fa més visibles les contradiccions, limitacions i greuges dels models de seguretat actuals. Anem veient, però, com de les esquerdes sorgeixen sovint oportunitats que ens forcen a aprofundir en el debat sobre la conveniència de canvis sistèmics. De fet, que el concepte de seguretat tingui múltiples arestes facilita la seva reinterpretació. Si bé no hi ha un panorama massa favorable al desplegament de models que posin les necessitats de les persones i les comunitats al centre, emergeixen amb força moviments, com el feminisme, que assenyalen les febleses de les estructures i estàndards actuals amb l'objectiu de transformar-los. És per això que des de l'ICIP considerem que, entre el

simplisme i l'idealisme, hi ha lloc per a noves estratègies i que és oportú revitalitzar algunes de les potencialitats latents.

Amb aquest monogràfic de la revista Per la Pau volem contribuir a la definició d'una seguretat que tingui com a responsabilitat directa la gestió de les vulnerabilitats humanes. La nostra proposta és la de (re)conèixer les aportacions concretes que fa el feminisme al camp de la seguretat, perquè creiem que són indispensables per redirigir l'ambigüitat del terme i revertir les limitacions de les actuals polítiques públiques de seguretat.

Així, en les següents pàgines assenyalarem alguns dels reptes que afronta la seguretat des d'una òptica feminista. D'una banda, fem referència a diversos condicionants que estructuren simultàniament la quotidianitat, defineixen la vulnerabilitat humana i configuren la (in)seguretat: el patriarcat i l'heteronormativitat, el racisme i el colonialisme, el militarisme i l'imperialisme, i el capitalisme i l'extractivisme. D'altra banda, però, intentem defugir d'un pla merament reactiu. Més enllà de l'anàlisi crítica, expressem una intencionalitat propositiva que, en conjunt, té com a horitzó la reversió dels desequilibris i danys que provoquen aquestes forces quan es nodreixen d'accions de discriminació i de relacions de dominació-submissió. D'aquesta manera, a banda d'identificar els punts dèbils i les zones grises de les estructures actuals, presentem propostes per superar-les.

Per seguir el fil teòric de totes les propostes que s'exposen al llarg de les pàgines, cal també tenir present que en alguns articles es concep la seguretat com una condició prèvia per a la llibertat i l'exercici real dels drets, mentre que d'altres la interpreten com una conseqüència quotidiana personal o col·lectiva quan tots els drets -socials, culturals, econòmics, civils i polítics- s'han garantit. Tots els punts de vista, però, coincideixen en una qüestió elemental: el problema de fons és que la reivindicació d'unes noves polítiques de seguretat, de caire pacifista i basades en drets humans, mai ha estat prou sòlida. Això contrasta amb l'amenaça actual que la seguretat pública s'expandeixi a costa d'excloure molts drets bàsics i, fins i tot, criminalitzar els mateixos drets humans. Però, qui llegeix aquestes línies pot preguntar-se: per què l'ICIP, una institució que treballa per la pau, es preocupa per la seguretat? Des de l'any 2020 hem iniciat una línia de treball que vol aglutinar tota proposta alternativa, especialment

feminista, perquè creiem que és important trobar maneres de desbinaritzar la pau i la seguretat, fent-les no antagonistes, transcendent el binomi de gènere que considera que la pau és femenina i la seguretat masculina, i que la pau és expansiva i la seguretat restrictiva. No defensem una substitució narrativa de la pau per la seguretat, sinó el bastiment d'una seguretat que assumeixi estratègies de noviolència i tingui com a aspiració genuïna la pau. En definitiva, considerem que el desenvolupament d'una seguretat amb òptica feminista passa per la construcció d'iniciatives i estructures pacifistes.

“ El desenvolupament d'una seguretat amb òptica feminista passa per la construcció d'iniciatives i estructures pacifistes ”

D'altra banda, volem puntualitzar que l'elaboració d'aquest monogràfic ha evidenciat dos desafiaments estratègics imminents: la necessitat d'articular pensaments i accions en base a un nou model de seguretat, i la urgència de diversificar-ne les veus –o d'escoltar-ne d'altres–. En primer lloc, si bé en aquest número ens centrem en les principals aportacions del feminisme, també volem contribuir a facilitar el diàleg entre diferents propostes i actories que delineen finalitats comunes de canvi. Són diverses i complementàries les corrents i visions que, afins al pacifisme i l'ecologisme, proposen un paradigma de seguretat radicalment diferent a l'hegemònic. Des de la diversitat, pensem que és imprescindible construir un espai d'incidència comú que ens apropi a la possibilitat de diàleg amb les estructures actuals i a la finalitat compartida de concebre un nou model de seguretat.

En segon lloc, la predominança de la literatura anglosaxona en els estudis feministes de la seguretat suposa una gran limitació de base. Un enfocament feminista de la seguretat ha de donar suport a la diversitat de metodologies existents i garantir un rol protagonista a les persones i grups més coneixedors i afectats per les violències, per no perpetuar la narrativa hegemònica que sentència la seva exclusió. Tothom hauria de poder ser subjecte amb possibilitat d'agència. Amb aquest ànim d'apropar-nos a una

diversitat contextual i disciplinària, el present número ha comptat amb la col·laboració de vuit dones amb destacades trajectòries.

El monogràfic obre amb un article de la investigadora Nora Miralles que ofereix un recorregut per la noció política de seguretat des de finals del segle XX. L'autora reflexiona sobre les visions crítiques amb el model predominant i assenyala els principals aspectes que el feminisme ha aportat a l'hora d'entendre i abordar la seguretat. A més, identifica algunes de les preguntes troncal que guiaran l'enfocament de la resta d'articles: Qui decideix què és una amenaça contra la nostra existència? En base a què? I, sobretot, com fer-hi front?

En el següent article, Marissa Conway es pregunta com podem garantir una seguretat nacional que superi l'optimització del poder com a finalitat i el militarisme i la dissuasió com a mitjans. Per donar-hi resposta, presenta l'«ètica de la cura» com a marc per examinar les dinàmiques de poder que es manifesten entre persones, comunitats i Estats, i com la Política Exterior Feminista pot esdevenir una estructura per revertir-les.

Per la seva banda, Ana Velasco aporta una reflexió crítica sobre el recent vintè aniversari de l'Agenda de Dones, Pau i Seguretat, nascuda amb l'aprovació de la resolució 1325 del Consell de Seguretat de l'ONU. La investigadora es pregunta per què l'agenda no ha suposat un canvi de paradigma sobre com s'entén i procura la seguretat i si encara hi ha marges per assolir-ho. Assenyala com la violència com a camp d'estudi i la seguretat com a gestió política han estat històricament impermeables a la importància de l'anàlisi de gènere. El gènere -entès com un dels elements estructurals que categoritza i jerarquitzava les relacions humanes-, pot apropar-nos a conèixer les causes i conseqüències de les violències. Així, Swati Parashar exposa en el seu article com una anàlisi generitzada de les guerres ens permet entendre i qüestionar els rols socialment assignats a homes i dones i indagar en la relació actual entre masculinitat i militarisme.

**“ Repensar la seguretat en clau feminista
presenta un important desafiament teòric i
pràctic. Socialment continuen sent força
desconegudes les contribucions que pot fer el
feminisme per transformar problemes i
injustícies socials ”**

Seguidament, Carme Colomina ens presenta com Europa ha militaritzat la seva política. La periodista destaca com s'estan expandint polítiques de seguretat que es construeixen contra les persones, i poders d'estat que actuen -en nom de la seguretat- contra els individus que els qüestionen. Com fer front, aleshores, a la imposició d'agendes polítiques fonamentades en la proliferació de la por, la retallada de drets i l'estigmatització d'alteritats? És potser la transversalitat de les revoltes actuals una oportunitat per redefinir la seguretat des de la cura i la protecció?

Per transformar la política de seguretat actual, Pinar Bilgin subratlla com a repte pendent el desafiament de l'eurocentrisme i l'anàlisi de l'empremta colonial, especialment enquistada en el sistema econòmic capitalista. La seva aportació gira entorn al que anomena un “pensament postcolonial” i argumenta la necessitat i el deure d'adoptar polítiques de responsabilitat i compromís basades en l'autoreflexió d'Europa. Defensa que aquesta òptica permetrà entendre la seva complicitat actual en la causa i manteniment de conflictes violents d'arreu del món i facilitarà la identificació de les solucions possibles.

Finalment, Shamim Meer i l'organització WoMin African Alliance exemplifiquen en el darrer article la relació entre explotació de terres colonials i inseguretat comunitària. Des d'una concepció ecofeminista posen de manifest com les dones i la natura són qui majoritàriament suporten els costos del sistema econòmic, caracteritzat per l'extractivisme. Per aquest motiu, la seva aposta particular és que només unes polítiques econòmiques de caire pacífic i sostenible poden garantir una seguretat.

Com a complement als articles centrals, la revista inclou una entrevista a la reconeguda filòsofa feminista Judith Butler. Crítica amb les estructures de poder, en aquesta entrevista reflexiona sobre els límits i oportunitats dels conceptes de seguretat, llibertat i noviolència, i sobre la creixent vulnerabilitat en temps de pandèmia mundial.

En darrer terme, s'inclouen un seguit de recomanacions de llibres, informes, projectes i referències a seminaris en línia que busquen ampliar el coneixement i el debat sobre la seguretat feminista.

“ Hem de creure en el potencial de models de seguretat compartida: menys antagonistes, més cooperatius i intercomunitaris, on les xarxes de suport i d'acompanyament i les relacions de cura mútua facin de la interdependència una virtut ”

De tot aquest entramat de qüestions que exposem, podem deduir que repensar la seguretat en clau feminista presenta un important desafiament teòric i pràctic. Ja d'inici, el feminisme té avui en dia moltes connotacions en l'imaginari col·lectiu, moltes de les quals suposen una tergiversació de les seves fites més bàsiques. Si bé en els darrers anys hi ha hagut molts avenços quant a la igualtat entre dones i homes i la promoció de drets sexuals i reproductius, socialment continuen sent força desconegudes les contribucions que pot fer el feminisme per transformar problemes i injustícies socials. Els estereotips vers els reclams de les dones sovint cauen en narratives de victimització i paternalisme. Gran part dels espais on hi participen són eminentment consultius o paral·lels i no tenen garantia d'influència en la presa de decisions. No hi ha hagut un canvi substantiu d'enfocament, ja que més aviat s'han afegit estructures simbòliques, d'integració i no d'inclusió. Cal superar una transcendència de l'essencialisme de certes categories, com la de dona, i apostar per nous mètodes reflexius i d'incidència, de piràmide invertida. Aquest monogràfic també

pretén ser una eina reflexiva en aquest sentit.

Per tot l'exposat, a continuació es presenta un cos teòric-pràctic que posa fil a l'agulla a nombrosos fulls de ruta. Tots ells assenyalen la seguretat com a valor. Defensem no només la seva dimensió objectiva –física i psíquica– condicionada a les diferents dinàmiques de violència, sinó també la seva dimensió perceptiva. Entenem que des d'una òptica feminista l'ideal de seguretat hauria de reconèixer l'existència d'una vulnerabilitat innata i d'una vulnerabilitat construïda. D'una banda, som éssers inevitablement vulnerables perquè vivim en interdependència. Aquest fet implica que, com a individus, hem de creure en el potencial de models de seguretat compartida: menys antagonistes, més cooperatius i intercomunitaris, on les xarxes de suport i d'acompanyament i les relacions de cura mútua facin de la interdependència una virtut. D'altra banda, però, s'ha de distingir d'aquelles vulnerabilitats que per relacions o situacions de poder desigual construeixen privilegis i provoquen desemparament. És aquí on les persones i els col·lectius tenen un grau de vulnerabilitat que canvia amb el context. D'això s'infereix que les persones són, més aviat, vulnerabilitzades (o es troben en situació de vulnerabilitat) en lloc de ser vulnerables i, per tant, recau en l'Estat la responsabilitat i el deure d'assumir una finalitat de justícia social que les transformi mitjançant una redistribució de recursos socioeconòmics. Advoquem per polítiques de seguretat i pressupostos que estiguin al servei del benestar de les persones, i no a l'inrevés.

1. Dades de despesa militar del SIPRI.

Fotografia: ICIP

ENTREVISTA

Entrevista amb Judith Butler, filòsofa i activista

Sandra Martínez i Eugènia Riera

ICIP

Judith Butler (Cleveland, Estats Units 1956) és considerada avui dia una de les intel·lectuals més influents del món a partir de les seves aportacions en els àmbits de la teoria feminista, els estudis de gènere, la política, i l'ètica. Crítica amb les estructures de poder, en aquesta entrevista Butler reflexiona sobre els conceptes de seguretat, llibertat i noviolència, i sobre la creixent vulnerabilitat en temps de pandèmia mundial.

El feminisme defensa una alternativa a la visió tradicional de la seguretat, un enfocament centrat en les persones i basat en la comunitat, que tingui en compte l'impacte diferencial de la violència sobre les dones i altres grups minoritzats. Comparteix aquest punt de vista?

El comparteixo, però també em suscita algunes preguntes. Per exemple, per què l'Estat està cada vegada més preocupat per la seguretat enlloc d'estar-ho per prestar atenció sanitària, refugi i educació a tota la ciutadania, tant als ciutadans de ple dret com als que no en tenen. Estic a favor d'enfocaments de base o fonamentats en la comunitat per acabar amb la violència contra totes les dones i les minories, incloses les persones trans i queer, però crec que les autoritats locals, estatals i internacionals poden donar suport a aquests esforços. Per tant, no sempre combrego amb la idea que el veritable canvi passa necessàriament per les comunitats, i no pels governs, els Estats o les autoritats internacionals. Segurament necessitem aquestes institucions per ajudar a protegir els drets humans i el medi ambient.

Quins són els principals obstacles per aconseguir unes polítiques de seguretat diferents de les predominants?

Potser la primera pregunta que ens hem de fer és si s'invoca la "seguretat" per les raons adequades. Veig, per exemple, que la repressió de protestes i manifestacions a diversos països (com darrerament ha passat a Romania i Polònia contra les persones LGBTQ) es justifica fent referència a la "seguretat". I als Estats Units, el moviment *Black Lives Matter* també ha estat vigilat i reprimat en nom de la "seguretat". Per tant, és prou clar que de vegades "seguretat" significa "la segura continuació del règim que està al poder" i, aleshores, l'únic que està en perill és el poder dels que tenen el poder. Això no és una qüestió de seguretat, sinó de política partidista i de mal ús dels poders de l'Estat. També crec que considerar els migrants com a una amenaça per a la "seguretat" és una afirmació falsa que en realitat transmet la por de perdre l'homogeneïtat ètnica o racial. Per tant, cal desvincular la "seguretat" d'aquests usos tan enganyosos, per tal que puguem veure el que encara valorem del terme.

“ “Seguretat” significa de vegades “la segura continuació del règim que està al poder” i aleshores l'únic que està en perill és el poder dels que tenen el poder ”

El terme "seguretat" té, doncs, moltes interpretacions, igual que la "violència". Per exemple, en relació al *Black Lives Matter*, el moviment denuncia com a violència de l'Estat qüestions com les polítiques de salut pública o l'empresonament massiu. Alhora, els seus crítics, els acusen precisament de promoure o incitar la violència contra agents de policia i les forces de seguretat. Com hem de fer front a aquestes diferents interpretacions dels termes, que poden ser enganyoses, com vostè deia?

Bé, termes com "democràcia" i "llibertat" també poden ser utilitzats per aquelles persones que estan molt interessades en la seva destrucció. Al meu parer, l'important és no renunciar a aquests termes. Hem de lluitar per consolidar el significat i la direcció

dels conceptes clau de la democràcia, i per fer de la noviolència una pràctica política centrada en les seves formes sistèmiques. El gruix de la informació sobre les protestes del *Black Lives Matter* confirmen que els activistes del grup van iniciar molt pocs episodis de violència, i que la magnitud i la força del moviment resideix en el seu caràcter radicalment no violent. De fet, el moviment té com a eix la lluita contra la violència, que inclou la brutalitat policial i els assassinats de la policia, però també totes les dimensions de l'estat carcerari, com la detenció i l'empresonament.

L'ideal de seguretat seria una vida sense por? O aquesta idea no és realista perquè la por és un element central de l'experiència humana?

Només coneixem l'experiència humana a través de les experiències socials i històriques que tenim a l'abast. Per tant, si ens acostumem a viure amb la por com a forma de vida o com a part de qualsevol forma de vida, tendim a generalitzar-la o, fins i tot, a universalitzar-la com a component necessari. Per descomptat, crec que tenim raons per témer els incendis, les inundacions i els accidents, però inclús els desastres naturals es viuen d'una manera diferent en funció de si vivim en un món que proporciona emparament, atenció mèdica i refugi —un món que comparteix el dol de les pèrdues que patim— o, per contra, en un que les redueix a una estadística demogràfica.

Al llibre *Marc de guerra* (publicat en català per l'ICIP), afirmeu que la vulnerabilitat és una característica de les nostres vides compartides i interdependents. El problema és com es distribueix i s'explota desigualment aquesta condició inevitable de fragilitat. Què en pensa, de la vulnerabilitat, en el context actual de pandèmia mundial?

M'impacta que, als Estats Units, les formes de desigualtat social arrelades des de fa temps hagin generat minories, principalment les persones negres i d'altres col·lectius racialitzats (inclosos els indis), i són qui més estan patint la Covid-19 en relació a la resta del país. Les xifres mostren que un nombre desproporcionat de persones d'aquestes comunitats pateixen formes més greus de la malaltia i moren més ràpidament i en major mesura. Com pensem sobre la seva vulnerabilitat davant la malaltia? D'una banda, tots som vulnerables i el virus no en sap res, de classe ni de raça. D'altra banda, hi ha una vulnerabilitat socialment constituïda que reflecteix una

desigualtat social de llarga durada, inclosa la falta d'un accés equitatiu a l'atenció sanitària. Així doncs, podem veure que la vulnerabilitat té aquesta doble dimensió: universalitza, però també deixa al descobert les desigualtats radicals entre nosaltres. És possible que, com han defensat alguns responsables de la salut pública, només abordant en primer lloc la desigualtat social puguem abordar eficaçment la pandèmia. Al cap i a la fi, comencem a veure com es farà la distribució de la vacuna. Les persones empobrides o sense llar s'identificaran com a les més necessitades? O se les tornarà a abandonar?

**“ Si som capaços d'identificar Estats,
institucions i polítiques com a reproductors de la
violència, cal que ens oposem a aquestes
estructures com a part de la nostra pràctica
noviolenta ”**

També en el context de la pandèmia ha ressorgit el debat sobre com prioritzar la seguretat pública sense entrar en conflicte amb els drets humans. Per fer front a la Covid-19 hem vist limitació de drets, retòrica bèl·lica i un paper protagonista de les forces militars. Què n'opineu de l'equilibri llibertat – seguretat? Hi ha el risc que aquestes mesures excepcionals serveixin de precedent per altres crisis?

El problema no és una tensió entre la “seguretat pública” i els drets humans, sinó l'amenaça que la “seguretat pública” s'ampliï per excloure molts drets bàsics i, fins i tot, criminalitzar els mateixos drets humans. Alhora, potser també podem incloure la “salut pública” com a categoria que de vegades s'invoca falsament per justificar la repressió dels moviments feministes i LGBTQ, així com dels moviments antiracistes i que lluiten pels drets dels migrants. El model d'eugenesia ha dominat la política reaccionària contra la migració. Darrerament, la monarquia britànica ha intentat recórrer a la mateixa categoria en demanar que la sèrie de Netflix, *The Crown*, inclogui una nota de “salut pública” que especifiqui que la sèrie és ficció, no basada en fets

reals. Per respondre a la vostra pregunta, el que ens hauria de preocupar és que el reforç dels poders estatals sota la pandèmia no s'abandoni en un món post-pandèmic. Quan els drets reproductius i la llibertat sexual esdevenen qüestions de "salut pública", estan subjectes a la regulació i criminalització. De fet, l'àmbit de l'ajuda humanitària, que podríem emmarcar en l'àmbit dels drets humans, ja ha estat criminalitzat a la Mediterrània, la qual cosa constitueix un precedent terrible.

Vostè no només defensa la igualtat, sinó també el que anomena "la igualtat radical de merèixer ésser plorat". Què implica aquest ideal?

Suposo que és una manera de preguntar-nos com seria el món si realment penséssim que totes les vides són igual de valuoses. Si ens oposem a la facilitat i el desvergonyiment amb què la policia mata les minories, o a les polítiques migratòries i d'atenció sanitària que les deixen morir, llavors lluitarem per canviar aquestes institucions perquè cada vida sigui tractada de la mateixa manera. Ser una persona que mereix ésser plorada equival a ser, en aquest món, una vida de la qual en lamentaríem la pèrdua. Massa sovint vivim en un món en el qual algunes vides no es consideren dignes de dol, ni veritablement viscudes ni veritablement humanes; són fàcils de perdre, si és que no estan ja perdudes.

“ L'amenaça actual és que la seguretat pública s'ampliï per excloure molts drets bàsics i, fins i tot, criminalitzar els drets humans ”

En lloc d'insistir en la dimensió de les cures, com altres teòriques feministes, vostè centra l'atenció en la capacitat individual i col·lectiva de resistència i acció per aconseguir una distribució més justa de les condicions socials. Quins són els mitjans per canalitzar aquesta capacitat envers la transformació de l'estructura de poder? Han d'implícitar la noviolència?

Estic a favor de les cures i m'agrada especialment el nou *The Care Manifesto* [El manifest de la cura], publicat per Verso (i que espero que es publiqui en català). Tanmateix,

massa sovint les cures es consideren una disposició ètica o, fins i tot, una prerrogativa maternal i crec que s'ha d'actuar de manera que les cures no es restringeixin a les dones ni a l'àmbit domèstic. Massa sovint pensem en la noviolència com una posició moral personal, però si som capaços d'identificar Estats, institucions i polítiques com a reproductors de la violència, cal que ens oposem a aquestes estructures més grans com a part de la nostra pràctica noviolenta. Per fer-ho, cal un moviment de resistència fort i transformador.

Els règims autoritaris guanyen terreny. Com percebeu el futur? Teniu esperança en un canvi important en la política internacional?

Ara mateix m'encoratgen els ideals democràtics radicals encarnats en els moviments socials, les lluites estudiantils continuades contra el llegat de l'apartheid a Sud-àfrica, Ni Una Menos a l'Argentina i a tota l'Amèrica Llatina perquè totes dues lluiten contra la desigualtat i la violència, el *Black Lives Matter* als Estats Units (i la seva aliança amb la lluita palestina per la llibertat i la dignitat), *Extinction Rebellion* i altres moviments de justícia climàtica. Aquests moviments mantenen vius els ideals quan els Estats els comprometen sovint a la pràctica. La meva aposta és que els règims autoritaris continuaran caient: Netanyahu, Bolsonaro i Orban, per exemple. La qüestió és si els moviments socials i els sistemes electorals poden arribar a acceptar-se mútuament. Aquí és on les negociacions poden ser difícils. Però tinc esperança.

Fotografia: © Agence Opale / Alamy Stock Photo, amb la cortesia d'Angle Editorial.

ARTICLES CENTRALS

De la por a l'acceptació de la vulnerabilitat humana: perspectives sobre la seguretat

Nora Miralles

Periodista especialitzada en anàlisi internacional i investigadora en gènere, militarisme, seguretat i drets humans

Arran dels atacs de l'11 de setembre de 2001 a les Torres Bessones de Nova York, la necessitat de prioritzar la seguretat, fins i tot quan aquesta entra en conflicte amb els drets humans, va cooptar el marc del debat. Aquesta necessitat implicava tota una sèrie de polítiques basades en la vigilància massiva i el control del moviment de les persones, i va iniciar una retallada progressiva de llibertats. El concepte hegemònic de seguretat retornava a la visió tradicional de la Guerra Freda, associada al poder militar de l'Estat per a preservar la seva existència i la seva integritat territorial front als enemics externs o interns. Una associació estreta i interessada que va ser qüestionada per altres propostes que anaven sorgint –com la seguretat humana o les visions crítiques sobre la seguretat– i que desplaçaven l'Estat del centre de la seguretat per a posar-hi la vida, les persones i les comunitats. Des de l'inici del que s'ha anomenat la “Guerra Global contra el Terror”, la seguretat nacional torna a monopolitzar els debats i les polítiques, però s'enfronta al qüestionament permanent de les defensores i defensors dels drets humans.

Com a punt de partida, i des d'una perspectiva holística, la seguretat es pot definir com el fet d'estar o de sentir-se exempt de qualsevol dany per a la vida i la integritat.¹ La seguretat entesa com a bé comú és un ideal recent, que pren importància a mesura que la vida humana va adquirint valor, fins a esdevenir una dimensió fonamental del pacte amb què va néixer l'Estat modern. Per lliurar-nos de la por que ens provoca –segons

alguns teòrics de l'Estat, com Thomas Hobbes- viure en un “estat de naturalesa” de tots contra tots, on les propietats i béns són cobejats per altres, posem en mans de l'autoritat la nostra protecció a canvi de la nostra obediència. D'aquesta manera, la seguretat passa a ser una “exoneració de la cura de la vida pública”²; la delegació en l'Estat, mitjançant el que coneixem com a “contracte social”, de la protecció de la vida, la llibertat i els béns.

“ Qui decideix què és una amenaça contra la nostra existència? En base a què? I, sobretot, una amenaça contra qui? ”

Des de llavors, llibertat i seguretat són venudes com a ideals en oposició per les narratives més tradicionals. Un joc de suma zero on més de l'una equival a menys de l'altra i viceversa. En les darreres dues dècades, aquesta perspectiva no només ha retornat amb força, sinó que ens ha immers en un procés que coneixem com a securització, entesa com la capacitat dels Estats de desplegar mesures d'emergència i poders especials, sobretot militars, en resposta a amenaces existencials.³ Però, qui decideix què és una amenaça contra la nostra existència? En base a què? I, sobretot, una amenaça contra qui?

Comunitats i individus en el centre: la seguretat humana

Algunes de les primeres veus crítiques en esquarterar la visió estatocèntrica i tradicional sobre la seguretat, suggerien que el concepte està profundament polititzat i subjecte a interessos i prioritats. Per tant, apuntaven, la seguretat no només no té un caràcter purament tècnic i objectiu, sinó que tot el que l'envolta és profundament polític i subjectiu.

Exposar aquesta subjectivitat és clau per qüestionar que, si les amenaces existencials no són objectives, el que l'Estat considera amenaces a la seva seguretat no necessàriament ha de coincidir amb els perills i riscos que enfronten les persones que l'habiten.⁴ Per tant, si es volen abordar amenaces a la vida i a la dignitat humanes,

L'Estat ha de ser desplaçat del focus de les polítiques de seguretat per posar-hi les comunitats i els individus.

“ Si es volen abordar amenaces a la vida i la dignitat, l'Estat ha de ser desplaçat del focus de les polítiques de seguretat per posar-hi les comunitats i els individus ”

Als anys 90, amb el final de la Guerra Freda i la revalorització liberal de l'individu i dels seus drets individuals, l'arquitectura dels Drets Humans va evolucionar amb la introducció com a element central del concepte de “desenvolupament”, que posava sobre les espatlles dels països més rics l'obligació d’“ajudar” la resta de països a créixer econòmicament. Tanmateix, paral·lelament s'estenia una onada de privatitzacions de serveis públics i terres dels països del Sud, liderada pel Banc Mundial i el Fons Monetari Internacional, a canvi de suport econòmic.

L'any 1994, el Programa de Nacions Unides pel Desenvolupament (PNUD) va incloure en el seu Informe sobre el Desenvolupament Humà el concepte de “seguretat humana”, que proposava la cerca de la seguretat mitjançant el desenvolupament, i no a través de les armes. Amb la voluntat d’“abordar les causes profundes de la inseguretat humana i no només les seves tràgiques conseqüències”, l'informe promovia el desenvolupament centrat en l'ésser humà per a conquerir la pau, els drets humans i la protecció mediambiental, davant les noves amenaces que s'estaven introduint a l'agenda política i securitària global: la pobresa, la destrucció d'ecosistemes, el creixement descontrolat de la població mundial, la criminalitat o la delinqüència transnacional -com el narcotràfic.

“ Les visions crítiques de la seguretat denuncien la impossibilitat d’assolir la seguretat humana sense tocar les estructures de poder ”

El PNUD propugnava que la pau “havia de lliurar-se en dos fronts”: el front de la seguretat, o la “llibertat envers la por” i el front econòmic i social, o la “llibertat de la misèria o necessitat”, indestruïbles l’una de l’altra. El seu desplegament operatiu, però, aprofundia en un o altre front, en funció de l’Estat o organisme, dels seus posicionaments ideològics, dels seus interessos i estratègies. I és que, la seguretat humana no és un concepte unívoc o estàtic.

D’entrada, el desplegament de la seguretat humana presenta dos grans enfocaments, segons les propostes polítiques per assolir-la, el seu grau de desafiament a la visió tradicional de la seguretat i el grau de crítica a les estructures i relacions de poder vigents:

- L’enfocament ampli, més fidel a la formulació original del concepte recollida a l’informe del PNUD –estretament vinculada al concepte de desenvolupament humà, primer, i de desenvolupament sostenible, després. La seguretat humana es concep aquí d’una forma integral, com a una situació en la qual les persones es troben lliures de tot tipus d’amenaques a la seva integritat, però també amb les necessitats bàsiques cobertes. L’enfocament ampli desglossa la seguretat humana en set dimensions per facilitar la seva materialització pràctica: econòmica, alimentària, sanitària, mediambiental, personal, comunitària i política.

- L’enfocament restringit, més adaptable per a la majoria de governs que hi han apostat –encapçalats pel Canadà–, ha adoptat el concepte assimilant-lo únicament a la llibertat envers la por, neutralitzant-ne el contingut més transformador sota la justificació de fer-lo més fàcil d’aplicar a la pràctica. Aquesta visió, que ha esdevingut l’hegemònica en l’àmbit de la política internacional, ha donat fruits rellevants, com ara la prohibició de les mines antipersones, la prohibició de l’ús d’armes nuclears⁵ o la formulació del

concepte de “responsabilitat de protegir”, un instrument de les Nacions Unides que autoritza els Estats a intervenir en aquells països on els governs són responsables de violacions greus del Dret Internacional, com ara genocidi o crims contra la humanitat.

“ Les violències quotidianes a la família, la llar i la comunitat estan interconnectades amb les dinàmiques de la violència en termes més macro

”

Tanmateix, les visions crítiques sobre la seguretat consideren que l'adopció per part d'alguns governs de l'enfocament restringit de la seguretat humana ha despulat el concepte del seu contingut més transformador per a fer-lo més digerible i funcional a la pau liberal i més allunyat de tota crítica a les estructures socioeconòmiques que, entre d'altres, mantenen la dominació colonial Nord-Sud. Aquestes veus denuncien la impossibilitat d'assolir la seguretat humana sense tocar les estructures de poder⁶, alhora que es pregunten: què passa quan és l'Estat qui genera, amb les seves polítiques, inseguretat en la ciutadania?

Seguretat humana i feminisme: trobades i desacords

El qüestionament del rol de l'Estat com a protector, pel fet que és un actor que pot contribuir a generar i perpetuar desigualtats, és, precisament, una de les majors contribucions de les perspectives feministes sobre la seguretat. Aquestes consideren que moltes de les polítiques desplegades pels Estats –sobretot aquelles que tenen una base punitiva i basada en la lògica del càstig– han revertit de forma negativa en les vides i les experiències d'inseguretat de les persones en general i de les dones en particular. Especialment d'aquelles que formen part dels grups socials, ètnics i religiosos considerats com a potencialment “amenaçants”. El feminisme confronta també, críticament, la pretesa universalitat de la seguretat humana, que sota el terme “humà” ha tendit sovint a generalitzar les experiències i veus masculines sota un fals caràcter universal⁷, invisibilitzant les vivències diferencials de les dones i de l'anàlisi

de gènere a la seguretat.

“ Les propostes transformadores al voltant de la seguretat s’enfronten a un intens procés de securització que posa en perill llibertats que es creien sòlides ”

La seguretat com a camp d'estudi i pràctica política ha estat històricament impermeable a l'anàlisi de gènere, això és, a les relacions de poder i subordinació entre homes i dones i amb relació a altres identitats minoritzades socialment. Aquestes relacions desiguals, però, condicionen absolutament la nostra comprensió i experiència de la inseguretat i la vulnerabilitat. Tot i així, aquesta exclusió històrica no implica que la seguretat en la seva concepció tradicional sigui neutral en termes de gènere. Ben al contrari, la militarització de la vida social que impulsa aquesta visió requereix una estricta divisió sexual de rols, en què els homes són salvadors de la pàtria, mentre que el gruix del sosteniment de la vida queda de forma naturalitzada i gratuïta sota la responsabilitat de les dones. Alhora, quan ha estat funcional a nivell estratègic, la visió tradicional de la seguretat ha utilitzat el discurs sobre els drets de les dones per justificar mesures com la invasió de països com l'Afganistan, que al seu torn han generat greus impactes contra la seguretat i contra els drets humans de les dones.

Però, què és el que aporta exactament la perspectiva feminista al camp de la seguretat? L'anàlisi de gènere suggereix que les violències quotidianes que succeeixen a la família, a la llar i a la comunitat estan interconnectades amb les dinàmiques de la violència en termes més macro. S'aplica així la consigna clàssica del feminisme “allò personal és polític” a l'àmbit internacional i de la seguretat. A més, i en això coincideix amb la seguretat humana, la perspectiva feminista posa el focus en els individus i les comunitats des d'una comprensió àmplia de les amenaces a la vida i a la integritat i de a qui s'ha d'aplicar la seguretat. Ho fa atenent a les relacions de poder i desigualtat de gènere i a la seva intersecció amb la raça i la classe, com a fets que són clau per entendre les experiències d'inseguretat⁸ que viuen les dones i altres identitats de

gènere i sexuals que escapen de la norma, com ara les persones trans o LGTBIQ+.

“ La gestió de la cura de la vida permetrà que les comunitats humanes passem de ser individualitats espantades a ser vulnerabilitats acompanyades ”

Les propostes alternatives i transformadores al voltant de la seguretat s'enfronten avui a un intens procés de securització que ha posat en perill llibertats que es creien sòlides, alhora que ha debilitat el sistema internacional de Drets Humans. En aquest nou ordre mundial, el que abans eren conflictes socials o qüestions d'ordre públic –fluxos migratoris, minories culturals i religioses, tràfic de drogues, nous moviments socials– ara s'aborden des de les solucions excepcionals, moltes d'elles de dubtosa legitimitat i legalitat.

Així, per exemple, en l'era de la lluita contra el terrorisme, la interconnexió entre seguretat i desenvolupament es posa al servei, no de la reducció de la pobresa, sinó de l'alleujament de les pors dels països més rics a través de la reorientació dels fons de cooperació a aquelles regions i països que es consideren una amenaça per a Occident.⁹ El món del desenvolupament es veu pressionat a redefinir els seus criteris i es genera una relació de xantatge en la qual el Sud Global es compromet a aturar la migració i el reclutament de nous extremistes violents, pels mitjans que calgui, a canvi d'ajuda al desenvolupament. Una situació que es replica en el cas del que s'anomena Prevenció dels Extremismes Violents que, en alguns casos, com denuncien investigadors com Arun Kundnani¹⁰ i activistes com Ainhoa Nadia Douhaibi¹¹, han servit per justificar la vigilància massiva de comunitats ètniques o religioses, sovint caient en la vulneració de drets fonamentals, sense que aquest desplegament hagi suposat una solució al fenomen del terrorisme. La seguretat humana esdevé, així, coartada al servei de la securització.

No és un context fàcil per al desplegament d'alternatives de seguretat que posin les persones, les comunitats i les seves necessitats al centre però, alhora, emergeixen amb força les visions que –com el feminisme– assenyalen les estructures de poder i dominació amb l'objectiu de transformar-les. El que el feminisme proposa és una seguretat comunitària i quotidiana que situï la noció de vulnerabilitat al centre dels debats i de les pràctiques polítiques.¹² La seguretat és un ideal insaciable i només un abordatge que passi per la recuperació dels vincles comunitaris i per la responsabilització en la gestió de la cura de la vida permetrà que les comunitats humanes passem de ser individualitats espantades a ser vulnerabilitats acompanyades.

1. Fierke, K.M. (2015) *Critical approaches to international security*, Cambridge: Polity Press.

2. Barberis, M. (2020) *No hay seguridad sin libertad. La quiebra de las políticas antiterroristas*, Madrid: Editorial Trotta.

3. Buzan, B., Waever, O., De Wilde, J. (1998) *Security: A New Framework for Analysis*, London: Lynne Rienner Publishers.

4. Hoogensen, G. i Rottem, S. (2004) "Gender identity and the subject of security". *Security Dialogue*, vol. 35, issue 2, pàgs. 152-171.

5. El Tractat de Prohibició de les Armes Nuclears va entrar en vigor el 22 de gener de 2021. Tot i així, i malgrat la seva ratificació per 50 nacions, les principals potències atòmiques del món, com els EUA, Regne Unit, França, Xina i Rússia, no són signatàries del text.

6. Pérez de Armiño, K. i Mendià, I. (eds.) (2013) *Seguridad Humana. Aportes críticos al debate teórico y político*, Madrid: Tecnos.

7. Hudson, H. (2005) "'Doing' security as though Humans matter: a Feminist perspective on Gender and the politics of Human Security", *Security Dialogue*, vol. 36, número 2, juny.

8. Mèdia, I. (2013) "Feminismo y Seguridad Humana: Encuentros y desencuentros" a Pérez de Armiño, K., i Mèdia, I. (eds.) Seguridad Humana. Aportes críticos al debate teórico y político, Madrid: Tecnos.
9. Duffield, M. (2020) "Seguridad Humana: vincular desarrollo y seguridad en la era del terror", Relaciones Internacionales, UAM, Número 43, febrer-maig.
10. Kundnani, A. (2015) A Decade Lost: Rethinking Radicalisation and Extremism, Claystone.
11. Douhaibi, A. N. (2019) La radicalización del racismo. Islamofobia de Estado y prevención antiterrorista, Madrid: Cambalache.
12. Urrutia, P., Villellas, A., Villellas, M. (2020) "Seguridad Feminista. Aportaciones conceptuales y desarrollo actual". Institut Català Internacional per la Pau, Informes 16/2020.

SOBRE L'AUTORA

Nora Miralles Crespo és periodista especialitzada en anàlisi internacional i investigadora en gènere, militarisme, seguretat i drets humans al Centre Delàs d'Estudis per la Pau, a l'Observatori de Drets Humans i Empreses a la Mediterrània (ODHE) i a Shock Monitor. Té el Màster en Gènere, Conflicte i Drets Humans per la Universitat d'Ulster (Irlanda del Nord). És sòcia de la cooperativa de recerca i intervenció feminista Sudergintza Cooperativa, forma part de la Women's International League for Peace and Freedom (WILPF) i és activista del moviment feminista català i del moviment popular de Manresa.

Fotografia: © Grzegorz Żukowski

ARTICLES CENTRALS

La seguretat nacional i les cures: dues cares de la mateixa moneda

Marissa Conway

Cofundadora del Center for Feminist Foreign Policy

Els conceptes i les accions relacionades amb la cura es reflecteixen a cada racó del món. Fins a cert punt, l'Estat també realitza tasques de cura. Algunes prestacions que promou el govern, com l'educació gratuïta per a la infància i adolescència, garanteixen que tothom tingui accés a unes estructures de suport. Altres mecanismes, com l'atenció socio sanitària, es construeixen específicament per arribar a aquelles persones en situació de vulnerabilitat que necessiten ajuda. La cura fa girar el món, tant a nivell global com local, i sol servir per mantenir la seguretat de les persones. D'aquesta manera, les nocions que s'hi relacionen es manifesten també en la nostra manera d'entendre la seguretat nacional.

Com a estatunidenca resident al Regne Unit, la meua concepció de les cures prestades per l'Estat està condicionada per la meua vivència en ambdues societats. Els Estats Units, superpotència mundial i una de les nacions econòmicament més riques, no tenen la voluntat d'impulsar aquests programes socials. El Regne Unit, per la seva banda, s'està afanyant a constrènyer les polítiques de cures mitjançant un règim d'austeritat. En un món cada vegada més capitalista, organitzat al voltant dels valors patriarcals, les cures es mercantilitzen i es manipulen per explotar determinades persones. Per contra, "en aquelles llars, comunitats i Estats-nació on la prestació i la recepció de cures són adients i no explotadores, es redueixen els riscos associats a altres tipus d'amenaques a la seguretat".¹ En altres paraules, les cures creen un efecte dominó a tots els racons del planeta.

**“ En un món cada vegada més capitalista,
organitzat al voltant de valors patriarcals, les
cures es mercantilitzen i es manipulen per
explotar determinades persones ”**

Mentre que els Estats disminueixen el seu interès per les cures, augmenten l'interès per les aproximacions feministes en la formulació de polítiques. De fet, un nombre creixent, inclosos els Estats Units i el Regne Unit, s'estan comproment amb els marcs de la Política Exterior Feminista (PEF). Tanmateix, els esforços per eliminar els mecanismes de suport social entren en contradicció amb els objectius de les PEF, que prioritzen expressament les necessitats dels marginats i vulnerables i estan fortament influïdes per la seguretat humana. Com es pot, doncs, conciliar ambdós aspectes?

Fent servir l'ètica de la cura com a marc teòric,² descriu la necessitat d'ampliar la nostra comprensió sobre la seguretat nacional més enllà del militarisme i la dissuasió, per tal d'aplicar una veritable PEF. Aquest article dedicarà primer una mirada crítica a l'abisme que separa les idees sobre la cura de les idees sobre la seguretat i posarà en relleu algunes de les característiques més útils de l'ètica de la cura. En segon lloc, explorarà com la PEF pot reflectir una associació actualitzada entre les cures i la seguretat.

**“ L'amenaça de la força i la violència com a
mecanisme per mantenir “segures” les persones
és habitual ”**

Ètica de la cura en relació amb la seguretat

Les feministes fa temps que assenyalen els vincles entre allò local i allò global, allò personal i allò polític. Té sentit, doncs, que, com a mitjà per entendre la identitat, la subjectivitat i la moral amb una perspectiva relacional, l'ètica de les cures tingui les arrels en el pensament feminista. Concretament, com ens relacionem i complim les nostres responsabilitats mútues és la perspectiva clau a través de la qual l'ètica de la cura ens demana que filtrem la informació. La línia entre allò privat i allò públic es difumina explícitament, ja que les qüestions relacionades amb la intimitat "tenen una gran importància política en la mesura que la seva forma i naturalesa estan determinades per relacions de poder que es desenvolupen en diversos contextos, des de la llar fins a l'economia política mundial".³

El món en què existim i les seves jerarquies de poder tenen una influència formativa en la nostra manera de respondre i relacionar-nos, sigui entre persones o entre Estats. Actualment aquestes jerarquies es basen en valors patriarcals que consideren el poder com un recurs limitat que s'ha d'acaparar, no pas compartir. Això orienta les concepcions generals sobre la seguretat i es reflecteix en l'ús d'enfocaments fortament militaritzats per a mantenir la "seguretat" d'un Estat i la seva població. Per contra, el feminisme mostra un desinterès actiu per reforçar les jerarquies i, en canvi, intenta normalitzar un tipus de *relacionalitat* diferent que inclogui la compassió, el poder compartit i les cures.

**“ El feminisme intenta normalitzar un tipus de
relacionalitat diferent que inclogui la compassió,
el poder compartit i les cures ”**

Fiona Robinson⁴ assenyala que, a priori, la seguretat i les cures semblen pols oposats. La paraula "cura" s'origina a l'arrel llatina "securus" que en un gir força irònic significa "sense cura". L'origen de la paraula fa palesa una resistència a la idea de cuidar o preocupar-se. Aquest tema ha perviscut fins als nostres dies, on qualsevol referència a l'atenció o l'empatia s'elimina intencionadament del discurs sobre la seguretat. En particular, la seguretat nacional occidental es basa en idees profundament

relacionades amb el gènere i fonamentades en l'optimització del poder. Molts Estats intenten aconseguir-la amb el desenvolupament d'un arsenal militar i d'armaments. La capacitat d'assolir la seguretat, doncs, es basa en el potencial d'un Estat de causar danys i morts en altres Estats. Per exemple, la dramàtica jerarquia nuclear entre els que disposen d'armament nuclear i els que no en disposen significa que les idees de dissuasió influeixen sovint en les relacions i processos internacionals. L'amenaça constant de la força i la violència com a mecanisme per mantenir "segures" les persones és habitual. La dominació i l'agressivitat, trets típicament codificats com a masculins, es justifiquen com a formes d'autodefensa. El paper de la protecció, un altre tret codificat com a masculí, s'assigna a l'Estat i un "bon" lideratge s'equipara a la voluntat d'infligir violència per mantenir la pau.^{5 6}

En aquest enfocament sobre la seguretat hi ha una absència clara de res que s'assembli a la cura. Tanmateix, l'etiqueta "seguretat" també s'ha aplicat a la seguretat alimentària, la seguretat de l'habitatge i la seguretat social, que operen precisament per sostenir el benestar de les persones.⁷ La contradicció entre com s'entén i s'aplica la seguretat en espais internacionals i com es fa en els domèstics reflecteix una tossuda insistència patriarcal i imperialista en la qual hi ha poca superposició entre allò local i allò internacional. D'això no se'n desprèn que calgui una aplicació uniforme i universal de les cures en el context de la seguretat, ni que calgui mantenir cegament les cures en un pedestal.⁸ Fer-ho seria contrari als fonaments filosòfics de l'ètica de la cura, com s'analitzarà tot seguit. Per contra, incorporant aquests principis al discurs sobre seguretat podem qüestionar-nos allò que s'ha acceptat com a objectiu i començar a obrir a poc a poc la porta cap a maneres noves i "alternatives" d'entendre la seguretat; per exemple, la de la política exterior feminista.

**“ La PEF representa dècades d'activisme
feminista centrat a normalitzar una nova manera
de fer política exterior per assolir una pau
sostenible ”**

Política exterior feminista, ètica de la cura i seguretat

La política exterior feminista fa referència a un marc de polítiques que ha estat defensat recentment per un grup reduït però creixent d'Estats. Alguns, com Suècia i Mèxic, mostren un compromís elaborat amb aquesta agenda. D'altres, com el Canadà i França, s'hi comprometen parcialment. Finalment, d'altres, com Espanya, Luxemburg, els Estats Units i el Regne Unit, estan començant a temptejar-la, amb compromisos o crides perquè s'adopti.⁹

La PEF representa dècades d'activisme feminista centrat a normalitzar una nova manera de fer política exterior per assolir una pau sostenible. Para atenció a les estructures patriarcals existents que configuren les nostres societats i que reproduïxen idees de seguretat molt limitades i sovint nocives. A tal d'exemple, això es tradueix en la inclusió de persones que tradicionalment han estat excloses dels espais de presa de decisions polítiques o en la redistribució de fons dels pressupostos de defensa als pressupostos d'educació i sanitat. En resum, incorporar una perspectiva feminista a la política exterior permet examinar les dinàmiques de poder que es manifesten entre persones, comunitats i Estats. Allunyar-se dels sistemes patriarcals com el capitalisme, l'imperialisme i el colonialisme esdevé un focus central d'atenció en la concepció de les polítiques.¹⁰

“ Incorporar una perspectiva feminista a la política exterior permet examinar les dinàmiques de poder que es manifesten entre persones, comunitats i Estats ”

Hi ha molts paral·lelismes entre la ideologia que fonamenta l'ètica de la cura i la de la PEF. Totes dues s'interessen per donar a conèixer i qüestionar “la manera com el patriarcat serveix per institucionalitzar les relacions jeràrquiques en la política global alhora que descarta o ridiculitza la capacitat d'una escolta activa i d'una empatia”.¹¹ Tant la PEF com l'ètica de la cura rebutgen les dicotomies binàries i defensen un

context més profund on s'entengui com les relacions conformen qualsevol situació o dilema moral. Aquestes idees ens allunyen ràpidament de l'àmbit realista del pensament i incorporen principis de seguretat humana. D'aquesta manera podrem reflexionar millor sobre com les idees de gènere, raça, classe, sexualitat, (dis)capacitat i ètnia influeixen en si percebem les cures com a útils o inútils en la formulació de polítiques de seguretat. En una de les obres més recents de Robinson, l'autora presenta la teoria de l'ètica de la cura com a marc orientatiu per desenvolupar una PEF més robusta. Hi ha tres principis que Robinson¹² planteja com a útils per a la PEF: la *relacionalitat*, el context i la revisabilitat.

En primer lloc, la *relacionalitat* parla del procés mitjançant el qual un actor, sigui una persona o un Estat, assoleix una entitat individual mitjançant les relacions amb els altres. La moralitat tracta de donar resposta a les necessitats dels altres per mitjà de l'escolta, la paciència i la comprensió. Quan es consideren dins del context de la seguretat, aquests principis de seguretat humana es posen de manifest i ens allunyen d'un enfocament centrat explícitament a protegir el territori i cosificar les fronteres. Per contra, ens reorienten cap a les necessitats bàsiques que cal satisfer per garantir la salut i el benestar de la persona mitjana.¹³ De la mateixa manera, ens permet rebutjar l'hàbit de codificar el comportament com a masculí o femení i utilitzar aquesta dada per informar sobre què i qui fa una política "bona". Com indica Robinson,¹⁴ el lligam de l'ésser humà amb les construccions de gènere són més fàcils de trobar quan som capaços de construir relacions fora dels límits de les jerarquies.

“ Seria un error presentar la PEF com a autoritat moral absoluta basada en les idees occidentals sobre els drets humans. Ens conduiria per un camí rígid, inflexible i, per tant, no feminista ”

En segon lloc, amb la perspectiva de l'ètica de la cura, la identitat no es defineix com una manera de fer distincions entre persones, sinó que parla de les relacions entre elles. Per aquest motiu, per entendre les relacions, també hem d'entendre el context. La

PEF no serà transformadora si adopta i aplica un conjunt rígid de normes morals. Cal plantejar un procés lent, en què el seu marc es desenvolupi a consciència i d'una manera reflexiva, per contextualitzar adequadament les relacions històriques i contemporànies entre actors.¹⁵ És a dir, sense basar-se en el context, les decisions polítiques continuaran fallant a les persones i reforçaran la moral abstracta amb l'objectiu de reforçar la moral abstracta.

Per últim, la *revisabilitat* indica que res és immutable ni queda gravat en pedra. Navegar per dilemes morals complexos i fer-ho d'una manera que s'oposi al *statu quo* convida a un procés constant de pensament reflexiu i introspectiu. En el cas de la política exterior, això significa qüestionar el patriarcat com a marc moral principal. La *revisabilitat* s'orienta al voltant de la idea que les decisions no condueixen a resultats estàtics, sinó tan sols a resultats millors o pitjors. Aquest darrer pas està intrínsecament lligat als dos primers, ja que allunyar-se d'un marc moral universal i rígid prové de la preocupació pel context, a fi de comprendre millor les relacions dins del panorama general. Seria un error presentar la PEF com a autoritat moral absoluta basada en les idees occidentals sobre els drets humans. Un error que ens conduiria per un camí rígid, inflexible i, per tant, no feminista.

“ La factibilitat d'una política exterior veritablement feminista és encara discutible, però podem marcar el camí cap a una seguretat orientada a les persones i no als territoris ”

Conclusions

La idea d'un Estat que reformi les seves motivacions patriarcal i es reorienti vers la justícia i la igualtat és emocionant. Tanmateix, moltes feministes, malgrat celebrar els esforços dels Estats per adoptar i aplicar la PEF, continuen sent escèptiques sobre la capacitat d'un organisme patriarcal per convertir-se en un actor veritablement feminista. Audre Lorde plasma encertadament aquest problema en comentar que “les

eines de l'amo mai no enderrocaran la casa de l'amo".¹⁶ L'Estat pot reformar les seves pròpies institucions de manera que la igualtat sigui una realitat, o veurem com les idees feministes es torcen i es manipulen per servir a les agendes patriarcals? M'aventuro a dir que és massa aviat per saber-ho.

En última instància, invocar un marc ètic, com l'ètica de la cura, per guiar la PEF "consisteix a veure els actors globals com a constituïts i sostinguts per relacions en moments i llocs específics; i analitzar com el poder, en les seves diverses formes, converteix aquestes relacions (en contextos sempre canviants) en quelcom opressiu o capacitador".¹⁷ Si els valors i les normes socials configuren el nostre marc de comprensió de qualsevol argument moral, tal com indica l'ètica de la cura, l'ús d'aquestes idees per desenvolupar una PEF més robusta ha d'incloure una ferma lleialtat a la *relacionalitat*, la contextualització i la revisabilitat. Tot i que la factibilitat d'una política exterior veritablement *feminista* és encara discutible, si més no podem marcar el camí cap a una seguretat orientada a les persones i no pas als territoris.

1. Robinson, F. (2011). *The Ethics of Care: A Feminist Approach to Human Security*, Temple University Press.

2. El meu escrit es basa en l'excel·lent treball de Fiona Robinson en aquesta àrea.

3. Ibídem, Robinson, F. (2011).

4. Ibídem, Robinson, F. (2011).

5. Cohn, C. (1993). "Wars, Wimps and Woman: Talking Gender and Thinking War". A Cooke, M. i Woollacott, A. (eds.), *Gendering War Talk*, Princeton: Princeton University Press, pàg. 232.

6. Conway, M. (2016). *A Feminist Analysis Of Nuclear Weapons: Part 1 – Hegemonic Masculinity*. Centre for Feminist Foreign Policy. Disponible a: <https://centreforfeministforeignpolicy.org/journal/2016/12/30/a-feminist-analysis-of-nuclear-weapons-part-1-hegemonic-masculinity>

7. Ibídem, Robinson, F. (2011).

8. Ibídem, Robinson, F. (2011).

9. Vogelstein, R., Bigio, J., i Turkington, R. (2020). "The Best Foreign Policy Puts Women At The Center", Foreign Affairs. Disponible a:

<https://www.foreignaffairs.com/articles/2020-03-09/best-foreign-policy-puts-women-center>

10. Centre for Feminist Foreign Policy (2020) Feminist Foreign Policy. [Web] Disponible en: <https://centreforfeministforeignpolicy.org/feminist-foreign-policy>

11. Robinson, F. (2019). "Feminist foreign policy as ethical foreign policy? A care ethics perspective", Journal of International Political Theory, pàgs. 1-18.

12. Ibídem, Robinson, F. (2019).

13. Gomez, O., i Gasper, D. (2020). Human Security Guidance Note – Human Development Reports. Hdr.undp.org. Disponible a: <http://hdr.undp.org/en/content/human-security-guidance-note>

14. Ibídem, Robinson, F. (2019).

15. Ibídem, Robinson, F. (2019).

15. Ibídem, Robinson, F. (2019).

17. Ibídem, Robinson, F. (2019).

•

SOBRE L'AUTORA

Marissa Conway és cofundadora del Center for Feminist Foreign Policy, s'està doctorant en Política a la Universitat de Bristol (Regne Unit) i figura a la llista Forbes 30 Under 30. Conway també és investigadora associada a School of Oriental and African Studies (SOAS, Universitat de Londres) i membre de la xarxa Gender Champion in Nuclear Policy. És llicenciada en Ciències Polítiques i en Música per la Universitat Chapman (Estats Units).

Aquesta és una versió traduïda de l'article publicat originalment en anglès.

Fotografia Women, Peace and Security: Security Council Open Debate 2019, de Ryan Brown/UN Women

ARTICLES CENTRALS

La 1325 i la noció de seguretat: disjuntives i transcendència

Ana Velasco

Analista de seguretat feminista i membre de Women In International Security (WIIS)

Les dones estem més segures avui que fa dues dècades? Faig aquesta pregunta a propòsit del vintè aniversari de l'aprovació d'una resolució històrica al Consell de Seguretat de l'Organització de les Nacions Unides (ONU). El 31 d'octubre de l'any 2000, per primera vegada en la història de l'organisme, el debat va abordar el paper de les dones en la pau i la seguretat internacionals. En la Resolució 1325, el Consell de Seguretat insta els governs i altres actors a prendre mesures per a la implementació d'una sèrie d'accions sobre la participació i protecció de les dones en situacions de conflicte i contextos posteriors a tot el món. És, a més, la primera d'una sèrie de deu resolucions de l'ara anomenada Agenda sobre Dones, Pau i Seguretat. Però el veritable mèrit de la 1325 està en el llarg i difícil treball previ de les activistes feministes que van propiciar el *momentum* perquè la resolució fos aprovada.

La 1325 va néixer, doncs, com un projecte que camina per dues rutes. Una és la traçada des de les capacitats i limitacions que té com a producte legal del Consell de Seguretat, l'organisme que té "la responsabilitat primordial del manteniment de la pau i la seguretat internacionals".¹ És vinculant, però no té mecanismes per assegurar-ne el compliment. L'altra ruta es deu a la concepció i expectatives que les impulsores de la Resolució van tenir sobre els seus èxits i aplicacions. Aquesta doble filiació, però, no està exempta de conflictes. Al cor de la Resolució 1325 es troba el que Cynthia Cockburn descriu com el "delicat llenguatge de la seguretat".² Què diu la Resolució 1325 sobre aquest concepte? A quina visió i context respon? On queda la "seguretat" després de vint anys de vida de la Resolució? En les següents línies em proposo donar resposta a

aquestes preguntes, alhora que poso en perspectiva la vigència del document.

“ Al cor de la Resolució 1325 es troba el “delicat llenguatge de la seguretat”. Què diu la Resolució sobre aquest concepte? ”

A banda de les mencions al Consell de Seguretat com a autor de la Resolució, la paraula “seguretat” només s’esmenta en tres ocasions en el text de la 1325. Aquestes mencions apareixen de la mà del concepte “pau” i amb la connotació “internacional” per a tots dos. Des d’aquest punt de vista, la lectura del concepte està clarament emmarcada en els objectius del Consell: “Determinar l’existència d’una amenaça a la pau o un acte d’agressió” i actuar, per la via diplomàtica o mitjançant l’autorització de l’ús de la força per “mantenir o restaurar la pau i seguretat internacionals”. Això vol dir que la seguretat s’entén com el control, militar si es jutja necessari, sobre les amenaces o aquells actes identificats com a agressió pels Estats membres. Una amenaça o agressió cap al sistema internacional, és a dir, cap a l’*statu quo*, i en essència, cap a l’exercici de la seva sobirania. En aquesta línia, l’aportació que fa la Resolució és vincular la protecció d’aquest sistema a l’admissió de l’impacte diferenciat dels conflictes armats en les dones i nenes, i a la importància de la seva participació “en els processos de pau per al manteniment i promoció de la pau internacional”.³

L’avantsala perquè el Consell de Seguretat finalment admetés allò que el feminisme –especialment pacifista– feia dècades que denunciava, va ser l’aclaparadora evidència dels conflictes armats dels anys noranta. En primer lloc, la “pau” que la fi de l’anomenada Guerra Freda hauria propiciat segons algunes lectures, va ser posada en dubte amb les guerres a l’antiga Iugoslàvia, el genocidi a Rwanda i les guerres a la República Democràtica del Congo. En aquests indrets les dones van patir de manera particular. Per descomptat, els casos de les violacions massives com a eina genocida i, de forma general, la violència sexual com a arma de guerra ja havien succeït en altres conflictes, però aquesta va ser la primera vegada que van adquirir rellevància en mitjans internacionals. Aquesta visibilitat també va ser impulsada per activistes que

van denunciar els casos en fòrums multilaterals i van exigir la implementació de mecanismes per aturar-los i, especialment, evitar que es tornessin a repetir.

Les activistes que van emprendre el difícil i complex treball de lobby de la Resolució va ser el Grup de Treball d'Organitzacions no Governamentals sobre Dones, Pau i Seguretat. Tot i així, en aquest Grup hi havia visions diverses. Per exemple, una de les organitzacions participants, la *Women's International League for Peace and Freedom (WILPF)*, treballa amb una visió pacifista des de 1915. Però també hi havia altres organitzacions de caràcter menys especialitzat que no compartien els valors pacifistes i antimilitaristes. Aquests actors van advocar per un document pragmàtic que es limités a protegir les dones en situacions de conflicte sense qüestionar el sistema que les provoca. En altres paraules, fer la guerra més segura per a les dones en comptes de prevenir-la.⁴ Malgrat les diferències, que un grup d'organitzacions de la societat civil liderat per dones incidís en la tasca del Consell de Seguretat no és un èxit menor. El Consell és l'òrgan més poderós del sistema de Nacions Unides, el més estatista, militarista –per tant, patriarcal–, i el menys democràtic.

“ Les feministes van adoptar el canvi de paradigma de la seguretat humana i, a més, van donar especificitat de gènere al concepte ”

Llavors, quin és l'enteniment comú del concepte de seguretat en el Grup? El punt de partida per respondre aquesta pregunta és el concepte de seguretat humana. L'any 1994 el Programa de Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD) el va proposar com un enfocament alternatiu a la seguretat centrada en l'Estat; es refereix a la seguretat humana com un assumpte universal i que col·loca les persones com a eix central. En essència, fa una crítica a les concepcions militars de la seguretat. Les feministes van adoptar aquest canvi de paradigma i, a més, van donar especificitat de gènere al concepte.⁵ Aquest va ser, per a elles, el significat del títol del Grup i de l'Agenda: Dones, Pau i Seguretat. Altres documents rellevants per a la 1325 són la Declaració i Plataforma d'Acció Beijing de 1995, en concret el capítol sobre dones i conflictes armats, i el Pla

d'Acció de Namíbia.

Les diferències en la interpretació que els Estats membres del Consell van fer dels valors de la Resolució va ser palpable tan sols un any després de la seva aprovació. A la tardor de 2001, els Estats Units, un dels cinc membres permanents, van donar inici a la “Guerra contra el Terrorisme”. Pel que fa a l’Agenda, una de les conseqüències més perniciosos d’aquesta iniciativa imperialista va ser la securització de les dones. En primer lloc, el govern nord-americà va utilitzar la situació de les dones a l’Afganistan com una excusa per a la invasió del país. Calia “salvar” les dones musulmanes, segons paraules de la llavors Primera Dama.⁶ Per altra banda, es va utilitzar amb finalitats propagandístiques el desplegament de dones a l’exèrcit com a prova de la “superioritat moral d’Occident” en contrast amb “l’enemic”, com va il·lustrar el rescat de Jessica Lynch a l’Iraq.⁷

“ Les diferències en la interpretació que els Estats membres del Consell van fer dels valors de la Resolució va ser palpable tan sols un any després de la seva aprovació ”

Precisament és en la relació amb institucions marcial on la 1325 troba el terreny més inestable. La Resolució no fa una menció literal a la inclusió de més dones a les forces armades. De fet, com he esmentat anteriorment, algunes de les impulsores tenen visions explícitament antimilitaristes. Tanmateix, sí que fa èmfasi en la presència de dones en espais de presa de decisions encaminats al foment de la pau i la seguretat. Sota el funcionament actual de la majoria dels Estats, això inclou els alts comandaments de les forces armades. Per això, Cockburn considera que la redacció i disposicions de la Resolució la deixen cooptable pel militarisme. I no és que les impulsores no s’haguessin adonat d’aquesta possibilitat, al contrari. S’ha dit que, si s’hagués adoptat un to emfàtic en contra del militarisme, probablement la Resolució no hauria estat aprovada. El fet és que hi ha Estats i aliances militars que s’han aproximat a aquesta disjuntiva des d’una agenda presumiblement feminista, mentre que d’altres

s'han limitat a obrir alguns espais a dones sense qüestionar a fons les premisses androcèntriques de les institucions.

La vinculació militarista de la Resolució té, a més, una altra vessant complicada. Si la seguretat s'entén com una amenaça externa, quelcom d'"allà fora", el concepte de seguretat perpetua dinàmiques de poder Nord-Sud.⁸ En una anàlisi de l'operació de les jerarquies racials globals en els principals instruments d'implementació de l'Agenda, els Plans d'Acció Nacionals, Toni Haastrup i Jamie J. Hagen van concloure que es considera que només "certs tipus de dones" requereixen la intervenció de les Missions d'Operació de Pau i que, invariablement, aquestes dones resideixen en els contextos del "Sud Global" (2020). Això implica que les dones en situació d'inseguretat, segons aquests països, no es troben dins de les seves fronteres. No obstant, n'hi ha prou amb escoltar activistes locals per qüestionar aquesta premissa. Un cas exemplar és el reporti de la Investigació Nacional sobre Dones i Nenes Indígenes Desaparegudes i Assassinades al Canadà, publicat el 2019, que conclou que aquestes dones són víctimes d'un genocidi. Aquest país és, per cert, líder en l'aplicació de la 1325.

“ La Resolució 1325 va suposar un gir a la discussió sobre dones en situacions de conflicte, però té limitacions conceptuals significatives ”

Una altra limitació és que (in)seguretat no vol dir el mateix al "Sud Global" i al "Nord Global". El cas de l'Amèrica Llatina és freqüentment citat per aquest motiu.⁹ La regió ha tingut relativament pocs conflictes bèl·lics entre Estats des de finals del segle XIX en comparació amb altres regions, però té les taxes més altes de violència del món. A més a més, aquesta violència és estructural, té gènere i les dones la pateixen de manera particular. Per exemple, onze dones són assassinades amb violència cada dia a Mèxic. Aquest tipus d'amenaça a la seguretat de les mexicanes no s'escapa de la contextualització de la seguretat humana amb enfocament de gènere, però sí de la visió dominant del Consell de Seguretat: aquestes morts no són una amenaça a la "pau i seguretat internacionals". Però, es pot parlar de "pau" en un país amb taxes d'homicidi

tan altes i impunitat rampant? Com afirma Claudia Card, un Estat que permeti als seus ciutadans matar-ne d'altres (sigui quin sigui el seu caràcter) sense autorització, no pot proporcionar seguretat bàsica a cap d'ells.¹⁰

A propòsit de la darrera frase, aquesta disjuntiva entre el que seria seguretat per a les dones respecte aquella dels Estats és evident si es revisa el concepte del *contínuum* de la violència. Tot i que s'acostumen a distingir les fases d'una guerra o d'un conflicte per conveniència metodològica, la veritat és que en la praxi això és summament difícil de determinar. És a dir, els conflictes, des del punt de vista dels Estats, poden ser esdeveniments amb un principi i un final clarament delimitats, però no és així per a les persones. A més, el gènere es manifesta en la violència que flueix a través de totes aquestes fases i, fins i tot, en els processos de pacificació. Un exemple és l'intent d'assassinat de l'estiu passat a Kabul contra la política afganesa Fawsia Koofi, una de les poques dones que participa en les negociacions de pau. La participació de les dones en aquests processos va ser precisament una de les pedres angulars de la 1325. Tot i així, el fràgil concepte de seguretat es trenca quan les mateixes pacificadores es juguen la vida per aturar el que en teoria s'hauria resolt "protegint la seguretat internacional" l'any 2001.

“ Malgrat els obstacles, la Resolució 1325 i l'Agenda obren espais perquè, des d'un àmbit no estatal, es pugui (re)definir el concepte d'(in)seguretat ”

Finalment, val la pena revisar els contrastos del concepte davant la COVID-19. Per començar, resulta evident que els Estats no estaven preparats per fer front a una pandèmia d'aquestes dimensions, que no es van anticipar escenaris de prevenció ni accions de contenció efectius, i que no se'ls va donar suficient prioritat. De què serveix tenir soldats entrenats i armats per intervenir en el cas d'una "amenança a la seguretat internacional" si el personal mèdic no té recursos per salvar vides? I no només això. El personal mèdic també té rostre femení en la major part del món. A causa dels

estereotips i la precarietat laboral imperants, les dones estan sobrerrepresentades en el sector de les cures. I, per descomptat, és impossible ignorar l'augment en els índexs de violència domèstica. Les dones no estan segures a casa seva. Les històries que es van donar a conèixer a través de la premsa en mesos anteriors a l'Argentina, Turquia, el Regne Unit o Sud-àfrica, i en molts altres països, estan molt allunyades de ser temes per a la "pau i seguretat internacionals".

En definitiva, la Resolució 1325 va suposar un gir en la discussió sobre dones en situacions de conflicte, però té limitacions conceptuals significatives. En aquest assaig m'he limitat a assenyalar algunes de les tensions més importants pel que fa al concepte de seguretat. Un punt important és que la 1325 és una resolució suficientment diagnosticada. Diverses autores en múltiples contextos s'han dedicat a identificar els problemes, els reptes i a oferir solucions. Algunes de les més prominents, com Laura J. Shepherd i Paul Kirby, fins i tot han assenyalat que, a causa de les tensions inherents del document, és gairebé impossible que l'Agenda impulsés un gir radical. És a dir, que actuï com a detonant d'un canvi de paradigma profund sobre com s'entén i procura la seguretat.¹¹

Al meu entendre, malgrat els obstacles, la Resolució 1325 i l'Agenda són pivots per continuar esmentant les persistències i adaptacions del patriarcat i hi ha evidència que obren espais perquè, des d'un àmbit no estatal, es pugui (re)definir el concepte d'(in)seguretat. Si no, com bé s'ha criticat constantment, deixar algunes dones en llocs de presa de decisions seguirà sent un petit preu a pagar a canvi que el sistema continuï essencialment inalterat. L'evidència dels últims vint anys demostra que no totes les dones estem més segures. Però és més important el fet que aquesta tasca precedeix l'Agenda mateixa. Les llavors de la 1325 es van plantar en les albors de la Societat de Nacions, l'organització antecessora de l'ONU. No es tracta d'esperar punts d'inflexió, com una crisi de violència contra les dones, o el mateix aniversari de la Resolució; és que no podem parar.

1. Consell de Seguretat de l'Organització de les Nacions Unides

2. Cockburn, C. (2012) "Snagged on the Contradiction: NATO, Resolution 1325, and Feminist Responses." *Women in Action*, pàgs. 48-57.

3. UN Security Council (2000), Resolution 1325.
4. Weiss, C. (2011) "We Must Not Make War Safe for Women," Open Democracy, Maig 24. Disponible a: <https://www.opendemocracy.net/5050/cora-weiss/we-must-not-make-war-safe-for-women>
5. Cockburn, op. cit.
6. Abu-Lughod, L. (2002) "Do Muslim women really need saving? Anthropological reflections on cultural relativism and its others," American anthropologist, 104 (3), pàgs. 783-790.
7. Khalid, M. (2011) "Gender, orientalism and representations of the 'Other' in the War on Terror", Global Change, Peace & Security, 23:1, pàgs.15-29.
DOI:10.1080/14781158.2011.540092
8. Parashar, S. (2019) "The WPS Agenda: A Postcolonial Critique", a Sarah E. Davies and Jaqui True, eds., The Oxford Handbook of Women, Peace and Security, ed., (Oxford University Press: 2019).
9. Drumond, P. and Rebelo, T. (2020) "Global pathways or local spins? National Action Plans in South America", International Feminist Journal of Politics. DOI: 10.1080/14616742.2020.1783339
10. Card, C. (2010) "Genocide is social death", en Confronting Evils: Terrorism, Torture, Genocide, Cambridge: Cambridge University Press, (pàgs. 237-266).
11. Kirby, P. and Shepherd, L. J. (2016) "The Futures Past of the Women, Peace and Security Agenda", International Affairs 92 (2), pàgs. 373-392.

SOBRE L'AUTORA

Ana Velasco és analista de seguretat feminista. Es va llicenciar en Relacions Internacionals per l'Institut Tecnològic i Autònom de Mèxic i compta amb un Màster en Gènere, Violència i Conflicte de la Universitat de Sussex (Regne Unit) i amb un altre en Dret Internacional i Relacions Internacionals per la Universitat de Granada. A punt d'iniciar els estudis de doctorat, actualment és investigadora i membre de l'ONG nord-

americana Women In International Security. Recentement ha guanyat el concurs internacional d'assaig "1325 And Beyond".

Aquesta és una versió traduïda de l'article publicat originalment en castellà.

Fotografia: © UN Women Asia and the Pacific.

ARTICLES CENTRALS

Generitzar la guerra i els seus cossos

Swati Parashar

Professora titular de Recerca sobre Pau i Desenvolupament a l'Escola d'Estudis Globals de la Universitat de Göteborg

Continuem vivint en un món on la guerra encara és la més gran de les realitats. Segueix sent l'activitat més estudiada en gairebé totes les disciplines acadèmiques, les obres literàries i la cultura popular. Ens inunden els reportatges i les anàlisis periodístiques sobre les guerres, sovint en detriment de la cobertura d'altres tipus de violència i patiment. Molt sovint, debatem si l'art reimagina i imita guerres reals o si, per contra, són les guerres les que recreen sinistrament el que les pel·lícules i altres mitjans de creació ja han representat en matèria d'hostilitats humanes i enfrontaments armats. La pau que es va prometre a la humanitat des del final de la Segona Guerra Mundial i altres guerres anticolonials és una aspiració difícil d'assolir. N'hi ha que "vivim" la guerra des de la distància i a través dels discursos mentre n'estudiem els diferents aspectes. Per a moltes altres persones, ofereix oportunitats de diversos tipus. També comporta patiments incalculables quan "viure dins de guerres" és una realitat.^{1 2} Mentre escric aquest document, les guerres assolen diversos indrets del món, com el Iemen, Síria, Mali, la República Centreafricana, Israel, Somàlia i Burkina Faso, entre d'altres. D'algunes guerres se n'informa més que d'altres, però la crònica bèl·lica encara domina el debat públic.

Christine Sylvester indica que "la guerra és una política de fer mal: tot allò relacionat amb la guerra té com a objectiu ferir les persones o el seu entorn social com a via per resoldre el desacord o, en alguns casos, fomentar el desacord si és possible fer-ho".³ La guerra com a "política de fer mal" és una activitat profundament lligada al gènere en la manera com s'imagina, se'n fa una estratègia i es porta a terme, així com en el seu impacte, representació, llenguatge i narració. A la guerra, la feminitat i la masculinitat

s'invoquen de maneres específiques i els homes i les dones hi desenvolupen diversos papers, que poden consolidar la jerarquia de gènere, mantenir la subordinació o transformar significativament les relacions de gènere. La *generització*⁴ de la guerra canvia el focus d'atenció, que passa de centrar-se en les estratègies bèl·liques i les motivacions dels actors, a explorar com la guerra privilegia els rols i les jerarquies de gènere. Els valors femenins estan mal vistos o es projecten com a valors que cal protegir i apreciar, mentre que es pressuposa que els homes assumiran la major part de l'esforç bèl·lic. Tanmateix, una lectura de la guerra en clau de gènere altera aquestes narracions, desmenteix els mites bèl·lics i impedeix perpetuar la idea que la guerra és un resultat natural dels conflictes de la societat.

“ La generització de la guerra canvia el focus d'atenció, que passa de les estratègies bèl·liques i les motivacions dels actors, a explorar com es privilegien els rols i les jerarquies de gènere ”

Vora les darreres tres dècades, les feministes han escrit extensament sobre la necessitat de democratitzar els estudis sobre la guerra i atorgar a les persones un paper central en les anàlisis corresponents.⁵ Aquests relats feministes subratllen com la guerra afecta les dones i les seves experiències com a víctimes, supervivents i activistes contra la guerra i com els seus cossos esdevenen símbols culturals o nacionals sobre els quals es fan les guerres. Pensem en les guerres de l'Iraq i l'Afganistan: el que es projectava com una guerra entre enemics (els EUA contra els talibans o Al-Qaeda i Saddam Hussein) no va trigar a reflectir les disputes violentes que es donen entre diferents ordres de gènere. Les dues parts afirmaven que lliuraven una guerra per alliberar les dones, ja fos de les limitacions de la modernitat occidental decadent o dels règims islamistes fonamentalistes i autoritaris. A més, tots dos bàndols projectaven una certa masculinitat al seu públic predilecte. Per exemple, els militants talibans armats s'asseguraven que les dones fossin esborrades de la vida pública, es reincorporessin a la llar “islàmica” perfecta, completament ocultes per la

purdah, i realitzessin tasques adequades a la seva identitat de gènere sancionada religiosament. No només exercien el control i el dret total sobre les vides i els cossos de les dones, sinó que també governaven la moral pública i els espais privats. La seva masculinitat es definia per una interpretació molt restrictiva de l'islam que els donava privilegis i poder mitjançant el militarisme. D'altra banda, la masculinitat estatunidenca estava greument amenaçada pels atacs de l'11 de setembre de 2001, que van generar un sentiment d'emasculació.⁶ La recuperació de la masculinitat es va convertir en un projecte polític en el qual el govern de Bush va tenir un paper fonamental. Només una resposta militar espectacular front als atacs de l'11 de setembre seria suficient i deslliuraria el món dels malvats terroristes talibans. És la resposta que vam presenciar en forma d'invasió de l'Afganistan. Els bons soldats dels Estats Units no només servien el seu país i la seva gent, sinó també les dones de l'Afganistan, en alliberar-les del control talibà. Això és el que fan els homes blancs civilitzats, en tot cas: “salvar les dones de pell morena dels homes de pell morena!”. Dins d'aquesta narrativa dominant, no hi havia espai per escoltar les dones ni les seves aspiracions, fins que les feministes van començar a escriure sobre les qüestions que els afectaven.

“ Una lectura de la guerra en clau de gènere desmenteix els mites bèl·lics i impedeix perpetuar la idea de la guerra com a resultat natural dels conflictes de la societat ”

Gràcies a la recerca feminista hem conegut la magnitud de la violència sexual en les guerres.⁷ Emascular “l'enemic” i fecundar “dones enemigues” és ja una estratègia de guerra consolidada. A la guerra d'alliberament de Bangladesh de 1971, es calcula que 300.000 dones van ser sotmeses a violència sexual per l'exèrcit pakistanès en el marc del desenvolupament d'una documentada estratègia de guerra dels nivells més alts de presa de decisions. Bina D'Costa sosté que les dones “eren violades per membres de l'exèrcit pakistanès en un afany estratègic d'atacar la identitat ètnica bengalina”.⁸ Els treballs de les feministes en diferents disciplines han fet accessibles les històries de

les dones bengalines violades, documentant-ne les experiències i assenyalant els reptes que van haver d'afrontar després de la guerra; també durant les audiències del Tribunal Internacional de Crims.⁹

Des de casos durant les guerres mundials fins a l'antiga Iugoslàvia, des del Sudan fins a la República Democràtica del Congo, des del genocidi dels rohingya fins a les guerres civils al Nepal i Sri Lanka, des de les guerres de l'Estat Islàmic a Síria i l'Iraq fins als conflictes al Caixmir i Txetxènia, la violència sexual ha estat desplegada per tots els bàndols. Igualment importants, però comparativament menys abordats per la literatura, són els casos de violència sexual contra homes i nois, els quals les feministes han començat a posar en relleu. D'aquestes experiències no se n'informa gaire, precisament a causa de l'ordre de gènere, que també s'alimenta mitjançant la preservació de la masculinitat militaritzada, i no pas de les narratives d'emasculació.¹⁰

¹¹ Una altra àrea de recerca descuidada que han assumit les feministes que estudien guerres és la de la participació dels nens i nenes i l'impacte sobre ells. La realitat de la incorporació de milers de persones menors d'edat a les milícies armades i com a esclaves sexuals va cridar l'atenció del públic amb la publicació del documental sobre l'exèrcit *Lord's Resistance Army*, dirigit pel cabdill Joseph Kony al nord d'Uganda el 2012. Tanmateix, es tracta d'un fenomen molt més ampli, que posa en relleu no només l'abús contra nens vulnerabilitzats, sinó també la forma com ells també naveguen per les guerres violentes i les seves conseqüències.¹²

“ Malgrat implicar-se profundament en revelar les històries de sofriment silenciosos de les dones i dels nens i nenes, les anàlisis feministes van més enllà de les narratives de la victimització ”

Malgrat implicar-se profundament en desvetllar les històries sobre l'abans, el durant i el després de la guerra, les quals revelen un sofriment silenciosos i incommensurable de les dones i dels nens i nenes, les anàlisis feministes van més enllà de les narratives de la victimització. Aquestes narratives s'han qüestionat i s'han matisat en diverses obres

de feministes, que han subratllat el paper de les dones en les guerres com a planificadores i perpetradores. Sempre hi ha hagut dones lluitadores a primera línia, dones estratègues militars d'alt nivell i dones caps d'Estat que han pres decisions que han desembocat en la guerra. La inclusió amb diferents rols de les dones en els combats armats respon a una apel·lació a l'empoderament de les dones o a una reivindicació de les nocions femenines tradicionals, com el sacrifici, la nació i la maternitat.¹³ La participació de les dones en funcions de combat i el seu suport a aquestes funcions, en forces armades tant estatals com no estatals, és un fenomen creixent i depèn de normes de gènere que varien entre una cultura i una altra. Les raons per les quals les dones tàmls van lluitar a la guerra de Sri Lanka eren molt diferents de les que tenien les dones que van contribuir a la guerra anticolonial a Algèria, o de les que van participar a la resistència militant al Caixmir o a la resistència maoista al Nepal. Encara avui, algunes dones promouen la guerra i participen en activitats violentes de grups parapolicials de dretes, fins al punt de defensar l'ús de la violència extrema i de les violacions contra dones percebudes com a “enemigues”.

En lloc de restar importància a les dones que adopten un rol de masculinitat militaritzada, les obres feministes destaquen la prevalença de feminitats militaritzades que poden realitzar tasques aparentment patriarcals, però amb motivacions i objectius diferents. En molts d'aquests casos, l'ordre de gènere se subverteix, de manera que provoca, en ocasions, ruptures incòmodes i canvis de paradigma: canvia la cultura dels exèrcits, es deixen de banda les normes tradicionals de gènere i les dones es troben en posicions decisòries i no només en posició de víctimes. Això no vol dir que desaparegui la masculinitat militaritzada, sinó que la feminitat militaritzada posa en qüestió els estereotips de gènere (segons els quals els homes són violents i les dones són pacífiques) i dona espai als matisos i a les identitats complexes i multicapa de les dones.

**“ Centrar-se en la masculinitat permet
emfatitzar que la majoria de guerres són**

provocades pels homes i que la militarització i la masculinitat són co-constitutives ”

Actualment, diverses forces armades d'Estats liberals defensen que les dones hi serveixin com a soldats. Això pot canviar o no la cultura de la guerra, però sens dubte significarà que les forces armades que depenen de la cohesió patriarcal i la vinculació masculina estaran sotmeses a unes noves normes de gènere i a una major representació de les dones.¹⁴ És impossible no pensar, d'una banda, en les conseqüències d'aquests canvis per a la violència sexual i els drets LGBTQ a l'exèrcit, i de l'altra banda, en les societats que restringeixen la participació de les dones en algunes àrees,.

Tot i que les anàlisis continuen enfocant-se als actors, la presa de decisions, els mètodes i les conseqüències de les guerres, les feministes s'han centrat en la categoria de gènere i la seva relació amb el fet “quotidià” de les guerres. La contribució més important de les feministes a la relectura de gènere de la guerra s'ha centrat en el militarisme i la masculinitat.¹⁵ Tot i que aquest vincle és obvi i potser el més sobreestimat, les obres recents de caràcter feminista i postcolonial han desxifrat la relació entre l'Estat, la ciutadania i el militarisme. Els discursos sobre seguretat i desenvolupament en contextos postcolonials han conduït a un “militarisme excessiu” que es basa en un consens compartit entre l'Estat i la població: la seguretat és una empresa col·lectiva en la qual l'esforç material i afectiu del militarisme s'ha de realitzar per ambdues parts.¹⁶ La masculinitat té un paper crucial en aquestes expressions d'excés de militarisme i tant els Estats com els ciutadans adopten vocabularis masculinistes i lliuren guerres contra aquells que consideren “els enemics” o “els altres”. Davant del més mínim qüestionament de la seva sobirania i integritat territorial, els Estats plens d’“ansietat postcolonial” demostren un militarisme excessiu per controlar aquella ciutadania no conforme, aquella que es considera que encara no està integrada. Els ciutadans, en canvi, adopten lògiques i ethos militars, per combatre la violència de l'Estat i també per conferir-li legitimitat i assegurar l'obtenció de beneficis per al desenvolupament. El cas del conflicte dels maoistes o naxalites a l'Índia n'és un exemple adient, en el qual l'Estat tracta els insurgents maoistes com a

ciutadans desconcertats, que cal integrar en el “corrent principal” *manu militari*.¹⁷ La masculinitat de l'Estat es troba en conflicte directe amb la masculinitat militaritzada d'una part de la població que se sent marginada. De fet, les dones han participat en la guerra de guerrilles, potser no amb l'esperança d'emancipar-se completament de les restriccions patriarcals, sinó per alleujar les condicions materials i de vida que les fan vulnerables davant la violència de l'Estat.

“ Determinats tipus de morts i patiments per la guerra, com els infligits per la gana i la fam, no han trobat un lloc en els nostres debats i escrits

”

Centrar-se en la masculinitat (encarnada en l'Estat i les seves institucions, en els grups parapolicials o guerrillers, en els lluitadors de la resistència i en els ciutadans comuns) permet posar èmfasi en el fet que la majoria de guerres són provocades pels homes i que la militarització i la masculinitat són co-constitutives. Algunes obres recents en aquest camp han qüestionat la idea de la masculinitat hegemònica i han defensat masculinitats alternatives que puguin posar en dubte l'eficàcia de les guerres i la violència. No obstant això, la masculinitat militaritzada no reflecteix completament la realitat de les guerres que tenen històries i desigualtats colonials complexes. Quan ens centrem en la narrativa de gènere de les guerres no hem de perdre de vista que en els nostres estudis també hi ha absències i marginacions ocultes.

És important tenir en compte que les feministes han donat massa importància a determinats tipus de violència de guerra (la violació, el combat directe i les desaparicions) en detriment d'altres que potser no són prou “masculines”, “excepcionals” o “centrals”. Estic pensant en la gana i les morts per fam relacionades amb guerres i conflictes, un tipus de violència lenta que gairebé mai no es denuncia si no és en qualitat de crisi humanitària, no pas com a guerra infligida a determinades poblacions. Un estudi acurat indicarà que al món hi ha més persones amenaçades per la inseguretat alimentària i la fam que per la mort en un combat directe o per atacs

contra civils. Si bé les feministes van suggerir convenientment que la guerra s'estudia poc en comparació amb la pau, la seva recerca es va centrar massa en determinades guerres i cossos, a costa d'altres. Paradoxalment, aquest enfocament selectiu en estudis crítics sobre la guerra contribueix a un món jeràrquic i *generitzat*, on determinades morts tenen més valor polític que d'altres. En aquest context, el recent Premi Nobel de la Pau atorgat al Programa Mundial d'Aliments¹⁸ és un recordatori oportú i intel·ligent per a tots els estudiosos de la guerra i la pau des de la perspectiva de gènere: determinats tipus de morts i patiments per la guerra, com els infligits per la gana i la fam, no han trobat un lloc en els nostres debats i escrits.

“ Amb la seva recerca i activisme, les feministes han demostrat hàbilment que les guerres es “normalitzen” mitjançant discursos i pràctiques de gènere ”

En conclusió, les narratives *generitzades* sobre les guerres assenyalen diferents rols que desenvolupen homes i dones, així com la inserció i la subversió de les jerarquies de gènere i la preservació de l'ordre social de gènere, on les guerres semblen inevitables, i fins i tot naturals. Com s'ha analitzat en els paràgrafs anteriors, els coneixements feministes han estat clau per destacar les diverses formes de violència i mals que infligeix la guerra, aquelles que son ocultes, esborrades, “lentes” i menys espectaculars. Podem tornar a imaginar un món sense la rellevància i l'espectacle de les guerres? Sí. Amb la seva recerca i activisme, les feministes han demostrat hàbilment que les guerres es “normalitzen” mitjançant discursos i pràctiques de gènere. Tanmateix, la citada reimaginació també requeriria que reconeguéssim les diferències en els enfocaments, les epistemologies i els mètodes feministes, cosa que ens permetria trencar tots els mites possibles que normalitzen la guerra en la història humana o atorguen prioritat a un tipus de patiment en detriment d'un altre.

1. Parashar, Swati (2014). *Women and Militant Wars: The Politics of Injury*. Londres: Routledge.

2. Yadav, Punam (2020). "Can women benefit from war? Women's agency in conflict and post-conflict societies". Journal of Peace Research.
3. Sylvester, Christine (2013). War as Experience: Contributions from International Relations and Feminist Analysis. Londres: Routledge.
4. N. de la T.: De l'anglès gendering (to gender o to genderize), fa referència a l'aplicació d'una perspectiva de gènere a un camp d'estudi o situació que s'ha analitzat prèviament de manera neutral i no ha tingut en compte els efectes de la masculinitat i feminitat en el seu desenvolupament.
5. Parashar, Swati (2013). "What wars and 'war bodies' know about international relations." Cambridge Review of International Affairs, 26 (4): 615-630.
6. N. de la T.: Debilitació de la pròpia identitat i masculinitat, relacionada amb una sensació de pèrdua de poder i control que ataca l'honor i la dignitat.
7. Eriksson Baaz, Maria i Stern, Maria (2013). Sexual Violence as a Weapon of War? Perceptions, Prescriptions, Problems in the Congo and Beyond. Londres i Nova York: Zed Books.
8. D'Costa, Bina (2011). Nationbuilding, Gender and War Crimes in South Asia, Nova York: Routledge.
9. Ibíd.
10. Zawleski, Marysia, Drumond, Paula, Prügl, Elisabeth, y Stern, Maria eds. (2018). Sexual violence against men in Global Politics. Nova York: Routledge.
11. Feron, Elise (2018). Wartime Sexual Violence against Men: Masculinities and Power in Conflict Zones. Lanham: Rowman and Littlefield.
12. D'Costa, Bina, ed. (2016). Children and Violence: Politics of Conflict in South Asia, Nova Delhi: Cambridge University Press India.
13. Parashar, Swati (2014). Women and Militant Wars: The Politics of Injury, Londres: Routledge.

14. Megan MacKenzie (2015). *Beyond the Band of Brothers: The US Military and the Myth that Women Can't Fight*, Cambridge: Cambridge University Press.

15. Duriesmith, D. (2017). *Masculinity and New War*. Londres: Routledge.

16. Parashar, Swati (2018). "Discursive (in)securities and postcolonial anxiety: Enabling excessive militarism in India", *Security Dialogue*. 49 (1-2): 123-135.

17. N. de la T: Locució llatina que significa 'militarment, per la força de les armes'.

18. Parashar, S., Orjuela, C. "Nobel Peace prize to World Food Programme recognises hunger as violation of human rights", *The Indian Express*, 13 d'octubre de 2020.

SOBRE L'AUTORA

Swati Parashar és directora del Centre de Globalització i Desenvolupament de Göteborg (GCGD) i professora titular de Recerca sobre la Pau i el Desenvolupament a la Facultat d'Estudis Internacionals de la Universitat de Göteborg (Suècia). La seva recerca aborda les interseccions entre el feminisme i el postcolonialisme, amb especial atenció a la guerra, la pau i el desenvolupament. Darrerament ha coeditat el *Routledge Handbook of Feminist Peace Research*, que es troba en procés de publicació. És autora i editora de diversos llibres i articles de revista, i col·labora periòdicament en debats als mitjans com a columnista d'opinió. És editora associada de la revista *Critical Studies on Security* i forma part dels consells assessors de les revistes *International Feminist Journal of Politics*, *Millennium: Journal of International Studies*, *Critical Terrorism Studies* i *Security Dialogue*. Ha estat membre activa de l'Associació d'Estudis Internacionals durant més d'una dècada, exercint en el seu Consell Rector com a presidenta de la Secció d'Estudis de Pau, membre no adscrita de la Secció d'Estudis de Teoria Feminista i Gènere, i membre del Comitè de Llibertat Acadèmica.

Aquesta és una versió traduïda de l'article publicat originalment en anglès.

Fotografia WPS Working Group, de Fardin Waezi/UNAMA

ARTICLES CENTRALS

Més enllà de les polítiques de la por

Carme Colomina

Periodista i investigadora especialitzada en Unió Europea, desinformació i política global del CIDOB

Europa ha militaritzat les crisis. Com més vulnerable se sent, més s'aferra a les polítiques simbòliques i al llenguatge bel·licista. Hem vist soldats a peu de carrer a les grans ciutats franceses o belgues després de patir atemptats per intentar imbuir una suposada percepció de seguretat; o el president, Emmanuel Macron, declarant el març passat “la guerra” sanitària al coronavirus. La pandèmia ha alimentat l'excepcionalitat i els cants de sirena que, en plena expansió dels contagis a Europa, lloaven la capacitat coercitiva d'uns Estats que van aconseguir confinar temporalment un món espantat.

Les respostes governamentals al coronavirus s'han traduït, en molts casos, en concentracions de poder i temptacions autoritàries emergides amb els estats d'alarma, intents de control de l'opinió pública, militaritzacions injustificades i violència policial. La retòrica populista va identificar el virus amb una amenaça exterior, un mal “importat”, que va comportar l'estigmatització d'algunes comunitats i el tancament de fronteres. A Hongria es va imposar, per uns mesos, el govern per decret. L'executiu búlgar va aprofitar la pandèmia per imposar restriccions abusives sobre la població d'ètnia gitana, perimetrant barris on no hi havia proves de positius en Covid-19. A Romania es van tancar mitjans de comunicació. S'han perseguit periodistes i s'ha limitat l'accés a rodes de premsa i a la informació oficial. L'Institut de la Premsa Internacional va denunciar “un nombre alarmant de governs europeus, especialment al centre i l'est d'Europa, que han utilitzat la crisi sanitària en curs com a pretext per restringir el lliure flux d'informació i reduir el nombre de mitjans independents”. A Grècia les forces de seguretat van utilitzar la violència contra sol·licitants d'asil, activistes de drets humans i periodistes. Més de mig any després, l'excepcionalitat

continua. Davant d'una segona onada de contagis massius, la lògica del confinament, el toc de queda, les restriccions socials i unes pròrrogues extensives als estats d'alarma topen, cada vegada més, amb moviments de protesta i descontentament als carrers d'algunes ciutats europees. La falta d'un horitzó clar i el pes de la distància física afebleixen una salut mental obligada a seguir intentant complir amb la lògica productiva. L'emergència sanitària ha servit de coartada per a un moment tecnocràtic que cal desfer.

**“ Europa ha construït un fals relat de seguretat.
S'ha servit de pors, reals o percebudes, per
imposar agendes polítiques i estigmatitzar
alteritats ”**

La securització d'Europa està feta de vulneracions de drets i d'inhibicions de responsabilitats. Només cal ser conscients de la humiliació, l'amuntegament, la insalubritat i la desesperança en la qual malviuen els milers de refugiats atrapats en els camps de Grècia. Són el retrat perfecte de la política migratòria d'una Unió Europea (UE) que fa temps que va abdicar del seu compromís amb la legislació internacional i amb els drets de les persones. Una UE que ha fet d'aquestes condicions de vida inhumanes i perilloses el reclam perfecte per a la seva política dissuasiva.

Europa ha construït un fals relat de seguretat. S'ha servit de pors –reals o percebudes– per imposar agendes polítiques i estigmatitzar alteritats. Un concepte de seguretat edificat sobre un blindatge de fronteres que atempta contra els drets i la vida dels qui intenten arribar a territori de la UE.

La despesa en seguretat tecnològica a les fronteres d'Europa volta els 15.000 milions d'euros anuals i, segons algunes previsions, el 2022 podria ser de fins a 29.000 milions d'euros l'any. Són càlculs del sociòleg Jean Ziegler, membre del comitè assessor del Consell de Drets Humans de les Nacions Unides i autor del llibre *Lesbos, la honte de l'Europe* (Lesbos, la vergonya d'Europa). Les empreses privades s'han convertit en les

grans proveïdors de serveis fronterers en una Unió Europea bunkeritzada. Els Estats han decidit cedir la seva responsabilitat de protegir –la venen a preu de mercat–, i la seguretat genera un negoci lucratiu. Grans empreses transnacionals exporten serveis militars en terrenys que, fins fa ben poc, eren exclusius i inherents als Estats. En aquesta Europa tan preocupada per la sobirania, el negoci de la privatització de la seguretat comença a trobar escletxes.

“ Els Estats han decidit cedir la seva responsabilitat de protegir i la seguretat genera un negoci lucratiu ”

Hi ha seguretats que es construeixen contra les persones i poders d'estat que actuen, en nom de la seguretat, contra els individus que els qüestionen. És una securització repressora, que tanca persones en camps que són autèntiques presons a cel obert; centres per a sol·licitants d'asil, d'internament o de detenció administrativa; assentaments improvisats; centres d'identificació; acampades temporals davant les moltes tanques que s'han aixecat a les fronteres; guetos, jungles o *hotspots* (segons la terminologia que s'imposi en cada moment) que s'han anat escampant per la geografia comunitària. Sense drets fonamentals ni llibertat. Llimbs legals i temps truncats on construir una vida. Unes realitats on les dones i els nens són les baules més vulnerables.

Els governs europeus necessiten reconèixer els vincles que hi ha entre aquestes estructures de violència i les que perviuen en les societats patriarcal·s en forma de precarietat, violència, inseguretat econòmica, invisibilitat o explotació.

Erosió democràtica

La regressió de drets a les fronteres de la Unió Europea no és aliena a la involució democràtica que hi ha en marxa. Ho saben les dones de negre poloneses que, des de fa més de tres anys, protesten contra la retallada de drets sexuals i reproductius que sistemàticament aplica el govern del PIS (*Prawo i Sprawiedliwość*, Llei i Justícia), o els

moviments de protesta a Itàlia contra l'extrema dreta. El gènere s'ha convertit en terreny de confrontació ideològica a la Unió Europea. La reclusió per la pandèmia ha multiplicat les agressions intrafamiliars y la violència de gènere, que algunes forces polítiques neguen. Només el març passat, el nombre de trucades telefòniques a la línia d'atenció a víctimes de la violència domèstica de l'ONG polonesa Centre pels Drets de les Dones va créixer un 50%. Però encara hi ha administracions que opten per la invisibilització i espais públics i polítics masculinitzats que sostenen discriminacions estructurals. "Democràcies mutilades", com en diu Daniel Innerarity, regides per la lògica de la sobirania i no per raons d'interdependència humana com a nucli central de l'agenda política.

“ La contestació contra els drets de les dones s’ha convertit en un nou argument transversal entre bona part de l’extrema dreta europea ”

La contestació contra els drets de les dones –i la polarització que qüestiona valors i conceptes compartits– s’ha convertit en un nou argument transversal entre bona part de l’extrema dreta europea. És una erosió a càmera lenta. Un canvi gradual. Un seguit de renúncies que van entrant, a poc a poc, en les agendes polítiques. Mentre les dones es multipliquen com a força de mobilització, la dreta populista ha convertit el feminisme, com a concepte, en una de les obsessions de la seva contrarevolució conservadora. També a nivell legislatiu hi ha un fre que retrata aquesta involució. El Consell de ministres de la UE té aturada, des de fa anys, l’aprovació d’una nova directiva per a la no discriminació per raons de gènere, religió, discapacitat, edat o orientació sexual, que estengui la igualtat en àmbits com la protecció social, l’accés a l’habitatge, l’educació o l’assistència sanitària. Els governs també bloquegen una altra directiva –aprovada ja al Parlament Europeu– per a l’establiment de quotes que garanteixin més presència de les dones als consells d’administració, amb Alemanya actuant d’oposició principal perquè ho considera una ingerència en el seu àmbit competencial.

Moltes democràcies moren per “erosió”, com expliquen Steven Levitsky i Daniel Ziblato, autors de *How democracies die* (Com moren les democràcies). Moren per les renúncies de governs i partits polítics davant els retrocessos de drets i les vulneracions en la separació de poders; en les aliances de forces moderades amb partits xenòfobs populistes, com ha passat a Finlàndia o Àustria; en la polarització dels debats i la radicalització d'agendes polítiques per guanyar vots a l'extrema dreta; per l'eliminació o cooptació sistemàtica dels àrbitres que han de garantir un joc net, polític i institucional. La idea de seguretat a Europa s'ha pervertit de la mateixa manera que s'està pervertint la idea d'Europa i el concepte de solidaritat que es considerava un valor fonamental de la Unió.

“ Mentre els Estats s'aferren a vells conceptes de sobirania i frontera, el món hiperconnectat ha permès construir una certa transversalitat en la revolta ”

Les desigualtats erosionen les democràcies i la nostra percepció de seguretat. Un analista de l'Amèrica liberal-conservadora com Arthur Brooks, director del American Enterprise Institute, denunciava fa temps a Barcelona el “dèficit de dignitat” amb què s'ha tractat a milions de persones que s'han sentit desprotegides per la hiperglobalització. Explicava com als Estats Units de Donald Trump “la part superior i la inferior de la societat nord-americana estan avui totalment separades, desenvolupant hàbits culturals, alimentaris i de vida completament diferents”. Societats desiguals en espais en transformació; i les ciutats són avui els centres on conflueixen aquestes redefinicions. Com expliquen Eva Garcia Chueca i Raquel Roknik al monogràfic sobre municipalisme internacional i dret a la ciutat publicat pel CIDOB, la globalització s'expressa amb força a les ciutats: la deslocalització de la indústria productiva, la transnacionalització de l'economia financera i les dinàmiques de mobilitat i trànsit de migrants són al cor d'algunes de les vulnerabilitats i inseguretats que avui afecten a unes ciutats que, convertides en fenòmens urbans globals, també han de lluitar contra

la degradació mediambiental, el creixement descontrolat o la precarització de l'accés a l'habitatge.

“La seguretat humana no depèn de la quantitat o la mida de les nostres armes –deia John Paul Lederach, quan va inaugurar la Universitat de la Pau de Sant Cugat del Vallès l'any 2018–, sinó de la qualitat de les nostres relacions, la creativitat de la nostra imaginació i el coratge per actuar des de les nostres conviccions”. La seguretat es defineix també, i sobretot, des de la cura i la protecció. Més enllà del poder marcial hi ha tot un poder relacional que es desplega arreu, que està canviant models de lideratge i obrint nous espais d'influència.

“ En temps de Covid la idea de seguretat s'ha traduït, més que mai, en la idea de cura i la necessitat de serveis públics i protecció social ”

El poder d'un actor global s'ha de mesurar també per la seva capacitat de promoure idees pròpies. De sortir de dicotomies. Cal superar les visions hegemòniques del concepte de seguretat. Mentre els Estats s'aferren a vells conceptes de sobirania, frontera i espais d'influència, aquest món hiperconnectat també ha permès construir una certa transversalitat en la revolta; en la consciència d'una necessitat de canvi. La impugnació dels abusos de poder continua viva de manera global. Cada protesta, diversa però amb punts de connexió evidents, des de la viralització dels himnes de denúncia (*El violador eres tú*) a les revoltes contra la corrupció –de Bulgària al Líban–, són un trencament de les barreres de la por. Hi ha una superació lenta dels marcs tradicionals. D'aquí les reaccions involucionistes.

Vivim un cert desacoblament entre l'estructura institucional del món i l'estructura política. Per la irrupció del populisme o perquè les institucions han quedat superades no només pel qüestionament del multilateralisme, que va guanyant adeptes, sinó també per les noves realitats geopolítiques i la revolució tecnològica, que ha transformat i ha reconfigurat els equilibris de poder tradicionals. Segons Nikolas

Gvosdev, expert nord-americà en seguretat i investigador del Carnegie Center, la pandèmia ens ha col·locat en un moment clau en les relacions internacionals en què conflueixen l'ètica i l'estratègia. I totes dues seran indispensables per redefinir el món postcoronavirus i la idea de seguretat que, en temps de Covid, s'ha traduït, més que mai, en la idea de cura i la necessitat de serveis públics i protecció social.

SOBRE L'AUTORA

Carme Colomina Saló és periodista i investigadora principal especialitzada en Unió Europea, desinformació i política global del CIDOB (Barcelona Centre for International Affairs). També és professora associada del Col·legi d'Europa a Bruges (Bèlgica) i membre de la junta de govern de l'ICIP. Com a periodista ha cobert cimerees internacionals i conflictes polítics a una vintena de països. Ha treballat al diari ARA, on escriu setmanalment, i a Catalunya Ràdio.

Fotografia Women's March on Washington, de Ted Eytan.

ARTICLES CENTRALS

Què significa pensar postcolonialment sobre la seguretat?

Pinar Bilgin

Catedràtica de Relacions Internacionals a la Universitat de Bilkent

Si bé es qüestiona la definició de “postcolonial”, “pensar postcolonialment” no té per què qüestionar-se. Aquest concepte implica tenir en compte la petjada que el colonialisme ha deixat en els colonitzadors, els colonitzats i la resta d'individus. És cert que aquesta empremta s'experimenta i s'entén de maneres molt diferents en funció del poder que s'exerceixi. Aquells que gaudeixen d'una posició més avantatjosa en la distribució del poder en la política mundial (entesa en termes militars, econòmics o d'ideació) han tingut, al llarg dels anys, més oportunitats d'eludir l'empremta colonial. Per reflexionar sobre la política mundial i poder tenir en compte aquesta empremta, ens cal una consciència; i aquesta consciència és, precisament, el que anomeno “pensar postcolonialment”.

Què entenc per empremta colonial? La desglossaré en tres dimensions: explotació material, “definir i vèncer” i “creure saber”. Per acabar, conclouré posant en relleu una via per la qual el pensament postcolonial influeix en la pràctica política.

La dimensió *material* és potser més fàcil de distingir, tal com la va immortalitzar Frantz Fanon: “Europa és, literalment, la creació del Tercer Món.”¹ Quan es llegeix tenint en compte les frases precedents, és evident que emfatitza allò material:

En termes concrets, Europa s'ha inflat desproporcionadament amb l'or i les matèries primeres de territoris colonials com l'Amèrica Llatina, la Xina i l'Àfrica. L'actual torre d'opulència d'Europa apuntava cap a aquests continents que, durant segles, van ser el punt de partida de carregaments de diamants, petroli, seda i cotó, fusta i productes

exòtics dirigits a aquesta mateixa Europa. Europa és, literalment, la creació del Tercer Món.²

“ L’empremta colonial es pot desglossar en tres dimensions: explotació material, “definir i vèncer” i “creure saber” ”

Tanmateix, la dimensió material és potser la més fàcil i més difícil de discernir. Això es deu al fet que alguns tendeixen a reduir l’empremta del colonialisme només a la usurpació material. Aquesta reducció implica retrats simplistes que confonen pensar postcolonialment amb excusar-se de determinats fracassos contemporanis fent referència al seu passat colonial. Si bé no es tracta de subestimar la importància de prestar atenció a l’àmbit material, és necessari destacar que centrar-se només en aquest punt comporta el risc de minar l’esforç de pensar postcolonialment. L’empremta que el colonialisme ha deixat en la política mundial té més d’una dimensió i no es circumscriu únicament a la història.

És imprescindible subratllar que pensar postcolonialment va més enllà de destacar relacions passades d’explotació material entre el colonitzador i el colonitzat, per molt important que sigui aquesta tasca. També tracta del “present colonial”, que fa referència a “les constel·lacions de poder, coneixement i geografia que [...] continuen colonitzant vides arreu del món”.³ Per posar un exemple, pensar postcolonialment ens permet veure els vincles entre l’economia mundial del cafè i el genocidi de Ruanda del 1994 d’una manera que ens allunya de les suposicions del determinisme cultural o de les explicacions sobre la violència que se centren en les conseqüències de les estratègies colonials de “dividir i vèncer”. Pensar postcolonialment sobre el genocidi de Ruanda ens encoratja a estudiar les “relacions econòmiques i materials estructurades [que] fan possibles les condicions per al genocidi”, en el sentit que:

Les pràctiques colonials (anterior i posterior a la independència) institucionalitzades mitjançant els donants d’ajuda estrangera, els mercats de productes bàsics i les

institucions de préstecs internacionals van constituir la base econòmica i material sobre la qual una barreja letal d'ideologia ètnica; exportacions d'armes; suport militar estranger; democratització forçada; un exèrcit invasor; unes institucions internacionals impotents; una ràdio que escampava l'odi; la manipulació de les elits; la complicitat individual i la inestabilitat regional, van crear un nexa de relacions socials precàries, perverses i, en última instància, genocides.⁴

“ Reduir l’empremta del colonialisme a l’esfera material només permet retrats simplistes ”

Tot i així, les estratègies de “divideix i venceràs” de les colònies s’entendrien millor com a polítiques de “defineix i venceràs”, tal com va proposar Mahmood Mamdani.⁵ És a dir, quan s’afirma que determinats grups s’han enfrontat durant segles o que se’ls ha manipulat perquè s’oposin entre si (“dividir i vèncer”), es parla d’una situació que, en realitat, és el producte de les polítiques de “definir i vèncer”, en la mesura que les identitats van ser (re)definides i (re)configurades durant el domini colonial: “el nadiu era classificat i reclassificat en resposta a les necessitats polítiques imperants, però sempre amb el llenguatge de la diferència cultural i la tolerància cosmopolita”.⁶ Per seguir amb el cas de Ruanda, per exemple, els colonitzadors del segle XIX van convertir “els significants polítics i econòmics” en “identitats ètniques per tal de facilitar l’extracció de la riquesa del regne [de Ruanda]”.⁷ Pensar postcolonialment, doncs, ens ajuda a discernir de quina manera els colonitzadors van ser capaços de (re)definir els pobles, (re)configurar les seves identitats comunitàries i decidir qui mereixia cada tipus de tractament. Així mateix, ens permet estudiar com les polítiques de “definir i vèncer” continuen tenint implicacions en les dinàmiques contemporànies. Pensar postcolonialment sobre el genocidi de Ruanda de 1994 ens facilita veure els vincles entre la manera d’estructurar el comerç de cafè (que és un altre residu colonial) i la (re)formulació colonial de les identitats comunitàries.

Que alguns actors hagin estat capaços de definir-ne d’altres (dir-los qui són i quin tipus de tracte es mereixen) ens porta a la tercera dimensió de l’empremta que ha deixat el

colonialisme. De totes tres, aquesta dimensió és la més difícil de discernir. Tot i així, és la més important, ja que justifica les altres dues i sovint exclou la pregunta que encapçala aquest assaig. M'agradaria aprofundir-hi.

“ Pensar postcolonialment consisteix a rebutjar l'eurocentrisme i fer una crida a ampliar les perspectives existents ”

Què significa pensar postcolonialment sobre quelcom? Algú podrà respondre “poca cosa”, sense reflexionar-hi gaire. L'afirmació que no cal pensar postcolonialment, feta amb tanta seguretat, adopta almenys dues formes: “podem dir que sabem perquè produïm un coneixement universal” i “sabem, ja que aspirem a produir un coneixement no localista”. La diferència entre totes dues no és intranscendent.

La primera resposta (“sabem, ja que produïm un coneixement universal”) no reflecteix les limitacions eurocèntriques de la producció de coneixement. Per limitacions eurocèntriques s'entén la situacionalitat del coneixement, és a dir, que el coneixement no és independent d'on es produeix ni de qui el produeix. Al segle XIX i a principis del XX, el coneixement era produït per persones i institucions d'Europa Occidental, una regió que tenia una relació colonial amb gran part de la resta de món. Allò que alguns consideren “coneixement universal” no s'escapa d'aquestes relacions de poder i els seus ecos contemporanis.

La darrera resposta (“sabem, ja que aspirem a produir un coneixement no localista”) és conscient del seu eurocentrisme i hi reflexiona. Pel que fa al coneixement, el terme “localisme” assenyala les limitacions imposades per les preocupacions estrictament locals de cadascú en la producció del coneixement. L'eurocentrisme no és només una altra forma de localisme, sinó que va més enllà, en virtut del poder que el cos de coneixement eurocèntric ha exercit des del segle XIX. Els que insisteixen en la necessitat d'un coneixement no només no eurocèntric, sinó també no localista, temen que pensar postcolonialment equivalgui al relativisme cultural, és a dir, a la

presumpció que només els membres de cada cultura concreta estan autoritzats a parlar de la seva cultura, de manera que els diferents arguments no es poden avaluar comparativament. Tot i així, tal com ha afirmat Uma Narayan,⁸ “el compromís amb la naturalesa contextual del coneixement no ens exigeix afirmar que aquells que no habiten aquests contextos mai no en podran tenir cap coneixement” ni que la comunicació és impossible. Més aviat, equival a un intent de fer que el coneixement sigui menys excloent. Com Siba Grovogui⁹ ha defensat: “la creença en la possibilitat de viure més enllà de la polis ha existit arreu al llarg de la història, juntament amb l’ambició de desenvolupar els instruments morals corresponents”.

“ No només cal replantejar-se el contingut de les narracions sobre altres parts del món, sinó també els conceptes i les categories a través dels quals s’expliquen ”

Per recapitular, pensar postcolonialment en la tercera dimensió de l’empremta que ha deixat el colonialisme, consisteix a rebutjar l’eurocentrisme i fer una crida a ampliar les perspectives existents per “explicar la multiplicitat de llenguatges polítics i llenguatges ètics a partir dels quals els individus i les comunitats en situacions diferents deriven les seves nocions d’humanitat comuna i de justícia social”.¹⁰ Si es considera que la crida a pensar postcolonialment justifica el relativisme cultural, s’estan subestimant les contribucions que ha fet aquest cos de pensament. Dit això, aquells que *creuen que saben* sovint no coneixen aquestes contribucions “com a conseqüència de la manca de mètodes per indexar-les i catalogar-les al costat de formes de pensament comparables i concurrents”.¹¹

Però llavors, com abordar aquesta tercera dimensió que justifica les altres dues? No n’hi ha prou amb escriure narratives alternatives sobre la “no-Europa”, perquè el que manca no són narracions sobre altres indrets, sinó sobre les relacions entre si mateixos, analitzades postcolonialment. Perquè no només cal replantejar-se el contingut de les narracions sobre altres parts del món, sinó també els conceptes i les

categories a través dels quals s'expliquen. Al llarg dels anys, l'aparent absència d'experiències no europees en les narratives principals ha estat constitutiva tant de la disciplina com dels subjectes i objectes de la seguretat a diferents parts del món. Tal com passa amb la producció de coneixement amb perspectiva de gènere, no només es tracta d'incrementar el nombre de dones que hi aporten, sinó també de canviar “la naturalesa mateixa d'aquestes activitats i la seva comprensió de si mateixes”.¹² Pensar postcolonialment representaria un remei en la mesura que els estudiants de política mundial aprenguessin a desafiar l'eurocentrisme, no només reflexionant sobre el focus empíric de les seves narracions o la seva situació particular, sinó també posant en qüestió la pretensió de coneixement d'alguns, basada en haver definit prèviament “la idea del que és una explicació i del que no ho és”.¹³

“ Quan les inseguretats s'entenen com “les repercussions d'Europa”, l'autoreflexió i altres polítiques de compromís no només són possibles, sinó necessàries ”

Havent identificat tres dimensions de l'empremta que el colonialisme ha deixat en tots els estudiosos de la política mundial, permeteu-me destacar una via d'influència del pensament postcolonial en la política de seguretat. El fet de no pensar postcolonialment emboira la presa de decisions significativament. Sovint els problemes que es produeixen “més enllà d'Europa” es presenten com a “anterior a Europa”.¹⁴ No cal dir que aquí “Europa” no denota una mera entitat geogràfica, sinó una pretensió particular de coneixement sobre la política mundial. És a dir, la consideració del que succeeix “més enllà d'Europa” com si fos “abans d'Europa” també es podria aplicar a altres parts del món, inclosa, entre d'altres, l'Amèrica del Nord.

Altres indrets es representen sovint com a “abans d'Europa” no només econòmicament (com és habitual en aquests debats), sinó també normativament, ja que es consideren portadors de valors que pertanyen a un món passat que “Europa” ja ha deixat enrere. Pensar postcolonialment, al seu torn, ens permet comprendre com els esdeveniments

definites com a “abans d'Europa” són al mateix temps *les repercussions d'“Europa”* pel que fa al seu passat o present colonial. Un cas que ens ocupa són les experiències diferencials amb el “sistema internacional de sobirania” a l'Europa Occidental i l'Àfrica al llarg del segle xx. Mentre que “un règim va contribuir a la ‘resiliència’ dels ‘quasi-Estats’ europeus, un altre va ajudar a debilitar la sobirania de les entitats africanes i, posteriorment, va contribuir a la ‘fallida’ de diversos estats africans”, subratlla Grovogui:¹⁵

El règim de sobirania aplicat per les potències europees a Bèlgica, des del seu inici el 1830 fins a l'actualitat, contrastava molt amb el que s'aplicava al Congo des de la Conferència de Berlín de 1884 fins al final del domini colonial belga en aquest país africà l'any 1960. El mateix passava amb Suïssa i el Zaire en l'època posterior a la Segona Guerra Mundial.

“ Els debats sobre la responsabilitat més enllà de les fronteres podrien desplaçar-se cap a l'anàlisi de la nostra complicitat en el manteniment del nostre “present colonial” ”

Pensar postcolonialment sobre aquests casos és important per a la pràctica política, perquè la manera d'entendre el problema configura el pensament sobre les solucions possibles. Quan els problemes de seguretat en una altra part del món s'entenen com “abans d'Europa”, la solució proposada resulta convenient per a aquells que viuen en un món tan endarrerit; és a dir, implica respostes violentes (com la guerra d'Iraq del 2003 o la intervenció de Líbia el 2011).¹⁶

Tanmateix, quan aquestes inseguretats s'entenen com “les repercussions d'Europa”, l'autoreflexió i altres polítiques de compromís no només són possibles, sinó que també són necessàries. Com es fa palès en l'anàlisi sobre el pensament postcolonial del genocidi de 1994 a Ruanda, l'objectiu seria desvetllar “com el que s'entén generalment com un ‘conflicte ètnic’ local es pot descriure alhora com un símptoma

sobredeterminat d'una reestructuració neoliberal especialment violenta de l'economia capitalista mundial".¹⁷ En conseqüència, els debats sobre la responsabilitat més enllà de les fronteres podrien allunyar-se d'una anàlisi centrada simplement en el passat colonial o la possibilitat d'una intervenció humanitària i desplaçar-se, doncs, cap a l'anàlisi de la nostra complicitat en el manteniment del nostre "present colonial".

1. Fanon, Frantz (1963) *The Wretched of the Earth*, Nova York: Grove Weidenfeld.
2. *Ibíd.*, pàg. 58.
3. Gregory, Derek (2004) *The colonial present*, Nova York: Wiley.
4. Kamola, Isaac A. (2007) "The global coffee economy and the production of genocide in Rwanda", *Third World Quarterly* 28 (3): 571-592.
5. Mamdani, Mahmood (2012) *Define and Rule: Native as Political Identity*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
6. *Ibíd.*, pàg. 29.
7. *Ibíd.*, Kamola, pàg. 577.
8. Narayan, Uma (2004) "The Project of Feminist Epistemology: Perspective from", *A The feminist standpoint theory reader: Intellectual and political controversies*, editat per Sandra Harding, 213-224. Nova York: Routledge.
9. Grovogui, Siba N. (2005) "The New Cosmopolitanisms: Subtexts, Pretexts and Context of Ethics", *International Relations* 19 (1): 103-113.
10. *Ibíd.*, pàgs. 113 i 105.
11. *Ibíd.*, pàg. 106.
12. *Ibíd.*, Narayan, pàg. 312.
13. Seth, Sanjay (2014) "The Politics of knowledge: Or, how to stop being eurocentric", *History Compass* 12 (4): 311-320.

14. McGrane, Bernard (1989) *Beyond Anthropology: Society and the Other*, Nova York: Columbia University Press.

15. Grovogui, Siba N. (2002) "Regimes of sovereignty: International morality and the African condition", *European Journal of International Relations* 8 (3): 315-338.

16. Jabri, Vivienne (2013) *The Postcolonial Subject: Claiming Politics/governing Others in Late Modernity*, Londres: Routledge.

17. Ibíd., Kamola pàg. 573.

SOBRE L'AUTORA

Pınar Bilgin és catedràtica de Relacions Internacionals a la Universitat de Bilkent (Turquia) i es va especialitzar en estudis de seguretat crítica. És autora de *Regional Security in the Middle East: A Critical Perspective* (2005; 2a ed. 2019), *The International in Security*, *Security in the International* (2016) i coeditora de *Routledge Handbook of International Political Sociology* (amb Xavier Guillaume, 2017), i *Asia in International Relations: Unthinking Imperial Power Relations* (amb L.H.M. Ling, 2017).

Aquesta és una versió traduïda de l'article publicat originalment en anglès.

Fotografia: Rosa dels vents representada sobre el paviment situat davant el Monument als Descobriments a Lisboa, Portugal.

ARTICLES CENTRALS

La violència intrínseca de l'extractivisme: la dominació de les dones i la dominació de la natura

Shamim Meer

Activista feminista, investigadora i escriptora. Escrit col·lectivament amb WoMin

En els darrers anys, les dones de tot el món han denunciat amb més vigor i ràbia la violència dels homes contra les dones. A les capitals d'arreu del món, les dones feien desfilades, “marxes de les putes”,¹ *flashmobs* i campanyes de *hashtags* a les xarxes socials. Al Líban, les dones van penjar simbòlicament vestits de núvia; a Pequín, les dones van passejar pels carrers amb vestits de núvia esquitxats de pintura vermella; al Brasil les dones van escampar centenars de peces de roba interior per una platja; i, a l'Argentina, les dones es van despullar i amuntegar davant d'una pancarta que deia “El feminicidi és genocidi”. Aquestes manifestacions eren una crida a posar fi a la violència i les violacions i a la impunitat dels homes que exerceixen aquesta violència en espais públics i privats.

La violència que pateixen les dones a les zones rurals remotes és relativament més absent als mitjans de comunicació convencionals. Lluny de les capitals, les indústries extractives com la mineria, les plantacions agrícoles i els projectes de macropreses desencadenen la violència de l'empobriment en la vida de les dones. A elles i les seves comunitats els arrabassen terres, boscos i aigua, de vegades a punta de pistola, se'ls alteren les formes de vida i se'ls destrueixen els mitjans de subsistència.

“ A les zones rurals, les indústries extractives, les plantacions agrícoles i els projectes de macropreses desencadenen la violència de l’empobriment en la vida de les dones ”

Quan les dones i les seves comunitats exerceixen el seu dret a dir “no”² a l’absorció de recursos naturals per part de les indústries extractives, quan protesten pel que els treuen o perquè les empreses no compleixen les promeses de reallotjament i desenvolupament, s’enfronten al poder de l’exèrcit i la policia. També s’enfronten a la seguretat privada, que defensa la riquesa de l’empresa amb la vigilància del moviment dels membres de la comunitat, escorcollant cossos i cases i violant sexualment les dones. Sovint es resisteixen a parlar de la violència sexual que afronten. No només temen les represàlies de les forces de seguretat, sinó també que les seves famílies i comunitats els en culpin, patriarcalment, com sovint ocorre amb les víctimes de la violència sexualitzada.

Armes, poder i política

En la seva recerca recent amb col·laboradors, WoMin aporta una comprensió ecofeminista de l’economia política de l’extractivisme a tres països: Zimbàbue, Moçambic i Sierra Leone.³ La recerca revela com les empreses i l’elit política manipulen i soscaven la llei i la política i utilitzen la violència per obtenir el control de la riquesa mineral. Evidencia que la violència desencadenada sobre les dones empobrides i les seves comunitats i sobre els recursos de la terra és intrínseca al sistema econòmic actual.

Aquest sistema depredador del capitalisme prioritza el benefici i la riquesa d’una elit en detriment de la seguretat de la majoria dels habitants de la Terra, dels ecosistemes que sostenen tota la vida i de la sostenibilitat del planeta mateix. Són les dones, en particular, les que assumeixen el cost d’aquest sistema econòmic violent i destructiu.

“ La violència desencadenada sobre les dones empobrides i les seves comunitats i sobre els recursos de la terra és intrínseca al sistema econòmic actual ”

Les experiències específiques de les dones resulten dels seus papers reproductius: l'expectativa que les dones han de complir les funcions de la llar, parir i criar els fills i tenir cura dels malalts, a més d'idees sexistes molt arrelades sobre els serveis, inclòs el sexe, que els homes creuen que poden extreure de les dones. El treball reproductiu també inclou alimentar la família, mobilitzar energia i garantir que la família i la comunitat tinguin accés a recursos hídrics segurs. Les dones són les responsables de tot això.

En tots tres contextos, la mineria sota el domini colonial va provocar el desplaçament i la despossessió de la població. També va convertir els homes en treballadors mal pagats i es va abusar de la feina reproductiva de les dones per mantenir els homes a la feina i garantir l'existència de la propera generació de treballadores de les mines i les fàbriques. La recerca de WoMin i els seus col·laboradors posa de manifest com continuen les apropiacions, la despossessió i l'explotació de terres colonials en el present neoliberal i neocolonial, ja que les elits nacionals ajuden, inciten i permeten a les empreses multinacionals continuar amb l'apropriació de recursos naturals.

Les lleis dels tres països analitzats privilegien les empreses multinacionals i no protegeixen els drets de les comunitats, les vides dels quals destrueixen per deixar lloc a la mineria. A més, en els tres contextos, les forces de seguretat dels Estats i les empreses van atacar violentament les comunitats per establir i mantenir el control sobre els minerals.

“ Les apropiacions, la desposseïció i l'explotació de terres colonials continua en el present neoliberal i neocolonial amb el permís de les elits nacionals ”

Un cas d'estudi: Marange⁴

La zona de mineria de diamants de Marange, a Zimbàbue, ha estat un camp de batalla, en el qual les forces armades i els equips de seguretat privada han combatut els miners a petita escala i la comunitat local durant els darrers 14 anys per tal d'assegurar-se el control dels jaciments de diamants.⁵

A Marange s'hi van descobrir diamants l'any 2005. Entre el novembre de 2006 i l'octubre de 2008, la policia va matar, torturar, apallissar i assetjar els miners artesans i també van deixar anar gossos en incursions destinades a expulsar-los dels camps. Així mateix, la policia va agredir i detenir membres de la comunitat local i va sotmetre les dones a violència sexualitzada.

Una dona de Marange explicava⁶ com un camió de soldats la va aturar juntament amb una altra dona quan tornaven dels camps. Van obligar les dones a despullar-se, els van donar pals i els van dir que lluitessin entre elles. Els soldats van indicar que la perdedora seria violada pels soldats del camió.

“ Les forces de seguretat dels Estats i de les empreses van atacar violentament les comunitats per establir i mantenir el control sobre els minerals ”

El 27 d'octubre de 2008, l'Exèrcit, la Força Aèria i l'Organització Central d'Intel·ligència (CIO) van llançar l'Operació *Hakudzokwi*⁷ a Marange. Els soldats van disparar amb munició real i van llançar gasos lacrimògens, des de terra i des d'helicòpters, contra miners artesanals i vilatans. Més de 200 comerciants de diamants i miners van ser assassinats. Milers més van ser torturats i centenars de dones van ser violades.

El 2009 les forces armades van expulsar per la força 1.300 famílies de Marange per “netejar” més terres per a l'explotació de diamants. No hi va haver cap consulta; les famílies van ser obligades a pujar a camions a punta de pistola i les cases van ser destruïdes per les excavadores. Se'ls va traslladar a Arda Transau, una explotació governamental situada a uns 60 quilòmetres al nord de Marange, on van patir penúries considerables i violència continuada.

La zona de Marange ha estat declarada zona restringida segons la Llei de llocs i zones protegides, la qual cosa converteix els vilatans en presoners de fet, de manera que les persones de l'exterior, inclosos els familiars, poden visitar la zona només amb autorització policial. Als vilatans se'ls registra periòdicament en 11 punts de control de la carretera de més de 100 quilòmetres que uneix Mutare i Marange, per buscar diamants, i les dones hi solen experimentar violència sexual. Tres dones van explicar a *Human Rights Watch* que un agent de policia les va obligar a despullar-se completament en un control i les va penetrar amb el dit enguantat, tot afirmant que buscava diamants ocults.⁸

“ Les violacions dels drets humans dels miners i les dones no han motivat ni una sola detenció ”

L'assetjament, l'assassinat, l'agressió i els abusos sexuals perpetrats per agents de seguretat han continuat al llarg dels anys, tal com destaquen alguns informes d'agost del 2019 sobre tortures i assassinats de miners artesanals.⁹ Tanmateix, les violacions dels drets humans dels miners i les dones no han motivat ni una sola detenció.

El vincle entre la dominació de les dones i la dominació de la natura

Les dones dels tres països estudiats per WoMin i els seus col·laboradors van patir violència sexualitzada, inclosa la violació, a mans de les forces de seguretat de l'Estat i de les empreses. No obstant això, si bé hi havia molta documentació sobre la violència contra les comunitats, n'hi havia poca sobre les experiències de violència sexualitzada de les dones.

La concepció ecofeminista que aquesta violència és intrínseca a un model extractivista i violent de desenvolupament permet el desplegament d'enfocaments organitzatius transformadors i de visions alternatives. Això contrasta amb les respostes instantànies a la violència contra les dones, que sovint individualitzen el problema i la solució, oferint a les dones un tractament individual o de justícia en termes legals.

“ Tant la terra com les dones es consideren inferiors, es tracten com a propietat i com a mercaderies que són prescindibles i a les quals es maltracta ”

Posant en qüestió les respostes més comunes, WoMin, juntament amb altres ecofeministes, assenyala que la violència contra les dones està relacionada amb els sistemes d'opressió patriarcals i de classe; i que cal un canvi en les estructures d'opressió, alhora que s'aborden els efectes immediats donant consell, trencant el silenci i permetent a les dones superar l'autoculpabilitat, la por i l'estigma.

Per a les ecofeministes, la dominació sobre les dones i la dominació sobre la natura estan relacionades. Claudia von Werlhof¹⁰ considera que l'afany patriarcal de dominar i controlar està incrustat dins del capitalisme, que posa els diners, el creixement econòmic i el benefici per davant de les persones i el medi ambient. A conseqüència d'aquesta ambició, la natura i les dones són dominades, i són un mitjà per fer créixer els beneficis. Tant la terra com les dones es consideren inferiors, es tracten com a propietat i com a mercaderies que són prescindibles i a les quals es maltracta. Es destrueix el medi ambient i s'abusa del treball reproductiu de les dones, que es destina

a donar suport econòmic al capital. Les dones són explotades pels homes amb poder per obtenir-ne guanys, èxit i plaer.¹¹

La dominació de les dones prové, doncs, de les mateixes ideologies que condueixen a la dominació del medi ambient. L'augment dels beneficis i del creixement es ven com a progrés o desenvolupament i es genera a través de processos que comporten la dominació i l'explotació tant de la natura com de les dones.

“ La concepció ecofeminista contrasta amb les respostes instantànies a la violència contra les dones, que sovint individualitzen el problema i la solució ”

Vandana Shiva¹² assenyala que el patriarcat capitalista abusa tant de la natura com de l'economia que ens sustenta i tensa totes dues fins al límit. La terra i els seus recursos, que nodreixen la vida, són destruïts; les dones són desplaçades dels seus mitjans de subsistència i allunyades de l'accés a la terra, els boscos, l'aigua i les llavors, que permeten tant la seva supervivència com la de les seves famílies i comunitats. Els poderosos s'apropien dels recursos dels més vulnerables, la qual cosa intensifica la violència. La vulnerabilitat cada vegada més gran de les dones a causa de l'apropiació extractivista de terres i l'explotació ecològica les fa encara més vulnerables a la violència.

L'anàlisi ecofeminista de WoMin posa de manifest que tant les dones com la natura suporten els costos externalitzats d'un sistema econòmic extractivista. Els costos per a la natura inclouen la contaminació, la destrucció de grans extensions de terra, boscos i recursos aquífers, la pèrdua creixent de biodiversitat i, en última instància, la creixent crisi climàtica, que va de la mà de totes les formes d'extractivisme. Atès el rol de les dones en la reproducció social, elles són les que netegen els ecosistemes contaminats, caminen més i més lluny per satisfer les necessitats bàsiques de les seves famílies i emmalalteixen quan entren en contacte amb les toxicitats i els verins d'aquest model

de desenvolupament. Això dóna lloc a la idea que el capitalisme extractivista és una economia de costos impagats, ja que són la natura i les persones (en especial, les dones) les que absorbeixen els costos socials, mediambientals i econòmics, mentre que el capital amb prou feines n'assumeix. El sistema s'estructura de manera que les grans empreses sufraguen escassament (o no sufraguen) els costos de la neteja, sense unes compensacions justes per la pèrdua de recursos i mitjans de subsistència, amb els augments del treball no remunerat de les dones i els costos de la salut destruïda a les comunitats afectades.

“ El capitalisme extractivista és una economia de costos impagats, ja que són la natura i les persones les que absorbeixen els costos socials, mediambientals i econòmics ”

En línia amb el pensament ecofeminista, el Moviment de Guardians Yaoska de Rancho Grande, al nord de Nicaragua, veu el cos i la terra com a territoris que cal defensar.¹³ El moviment rebutja la mineria, perquè afecta l'economia local sostenible. La mineria altera els ecosistemes i les fonts d'aigua –de manera que imposa càrregues a les dones, responsables de garantir l'alimentació i la salut de les seves famílies–, promou la divisió sexual del treball, agreuja les relacions de dominació dels homes sobre les dones i fa créixer la violència i els abusos sexuals perpetrats per homes que vénen de fora de la zona i se senten autoritzats a envair el territori i els cossos de les dones.

En la seva defensa de la terra enfront de la mineria, el Moviment Guardians defensa una forma de vida molt arrelada a la terra i la comunitat, en la qual encara existeix la cura mútua. El territori que defensen no es pot omplir de relacions de desigualtat, ja que aquestes debiliten la comunitat i provoquen divisions. Defensen una vida feliç i bona per a tothom, amb cossos lliures que viuen en harmonia entre si i amb la natura.

Construir poder i alternatives des de baix

WoMin es basa en concepcions ecofeministes segons les quals acabar amb la violència contra les dones comporta passar d'una economia violenta modelada pel patriarcat capitalista a una economia pacífica no violenta i sostenible que respecti les dones i la terra. Aquesta transició només es pot aconseguir mitjançant moviments de persones conscienciades, amb anàlisis i estratègies polítiques clares, unificades entre països i sectors.

“ Passar d'una economia violenta a una economia pacífica només es pot aconseguir amb moviments de persones conscienciades i unificades entre països i sectors ”

És a partir d'aquesta concepció que WoMin i els seus aliats donen suport a l'organització i la creació de moviments de dones i treballen amb elles en comunitats afectades per la repressió violenta, per tal d'abordar els traumes, organitzar-se, explorar les arrels de la violència i avançar en alternatives ecofeministes envers el desenvolupament. Les nostres intervencions inclouen algunes de les accions següents:

En primer lloc, hem donat suport a les dones que han patit violència i tortures extremes perpetrades pels militars i la policia, a fi de superar el trauma i definir què significa la justícia per a elles, posant-ho en context i tenint en compte els riscos que afronten les dones i les seves comunitats. Aquest treball, pilotat en col·laboració amb la *Counselling Services Unit* (Unitat de Serveis d'Orientació i Teràpia, Zimbàbue), comportava el desenvolupament d'un model col·lectiu de suport davant el trauma que permetés a les dones organitzar-se, donar-se suport mútuament, reconstruir els mitjans de subsistència, construir consciència i desfer la narrativa que culpa les víctimes.¹⁴

En segon lloc, WoMin i els seus col·laboradors han treballat, juntament amb les dones, per dur a terme una recerca que il·lustri la connexió entre el capitalisme extractivista patriarcal i la violència, inclosa la violència contra les dones. Aquesta obra inclou recerques sobre l'economia política de les explotacions extractives a Moçambic, Sierra

Leone i Zimbàbue; la documentació de les experiències de les dones a Zimbàbue, i un seminari africà en línia sobre les indústries extractives, a fi de bastir una anàlisi comuna.¹⁵

“ WoMin treballa amb dones en comunitats afectades per la repressió violenta, per abordar els traumes, organitzar-se i avançar en alternatives ecofeministes envers el desenvolupament ”

En tercer lloc, donem suport a les dones i les seves comunitats en explotacions de tot el continent, per aprofundir en la seva resistència a l'extractivisme destructiu sota la bandera del dret a dir “NO”. Quan les dones i les seves comunitats diuen “NO” als macroprojectes, reafirmen els seus drets col·lectius sobre els béns comuns i el seu control sobre el territori dels seus cossos; i també defensen i reafirmen el “SÍ” al “desenvolupament” entès com una vida bona, definida en els seus propis termes.

Finalment, la feina citada fins ara s'insereix en un esforç d'aliança més ampli per imaginar col·lectivament alternatives panafricanes al model capitalista extractivista dominant. Liderat per dones militants de base i recolzat per una aliança àmplia d'organitzacions,¹⁶ aquest esforç per construir una visió alternativa de la Transició Justa¹⁷ està en curs i implica un compromís creatiu de les dones en diàlegs, intercanvis d'aprenentatge, recerca i documentació sobre les estratègies de les dones per afrontar els seus problemes i les seves alternatives de vida; i culminarà amb una expressió dels somnis i esperances de les dones per canviar la comunitat, la societat i l'Àfrica. L'expressió final d'aquests somnis pot sorgir com un document fundacional, un tapís o una sèrie d'històries.

1. El moviment SlutWalk va començar el 2011 amb l'objectiu de desafiar la cultura de la violació i els mites sobre la naturalesa de la violència sexual.

2. El dret a dir “NO” és una crida de les comunitats a la sobirania en el desenvolupament, perquè puguin donar forma al seu desenvolupament sense intervenció externa.
3. WoMin i els seus col·laboradors –Centre for Natural Resource Governance (CNRG) a Zimbàbue, Justícia Ambiental (JA) a Moçambic i Network Movement for Justice and Development (NMJD) a Sierra Leone– van emprendre una recerca publicada el 2020 amb el títol “Guns, Power and Politics. Extractives and Violence Against Women”.
4. ““Guns, Power and Politics. Extractives and Violence Against Women in Zimbabwe Research Report”, WoMin CNRG i WoMin Alliance, 2020.
5. Human Rights Watch, a “Diamonds in the Rough Human Rights Abuses in the Marange Diamond Fields of Zimbabwe” (2009), informa sobre la brutalitat i les violacions dels drets humans desencadenades contra els miners artesans i els vilatans.
6. Relatat a WoMin i a Counselling Services Unit (Unitat de Serveis d'Orientació i Teràpia, Zimbàbue), que treballen en col·laboració amb dones en comunitats afectades per la mineria.
7. Paraula “shona” significa “no tornis”.
8. Ibid.
9. CNRG, “Extreme Human Rights violations continue in Marange”, agost de 2019.
10. Von Werlhof, Claudia (2007) “No critique of capitalism without a critique of patriarchy! Why the Left is no alternative”, *Capitalism Nature Socialism*, 18(1), 13-27.
11. WoMin fa molt de temps que sosté aquest argument, entre d'altres, en les publicacions següents: “Collection 1: Synthesis of the available literature addressing key themes and questions related to women, gender and extractives”, “Women Building Power Towards Climate, Energy And Justice”, “Covid-19 – Crisis upon crisis in Africa: an ecofeminist perspective”, i “Addressing crisis and building counter power through new African ecofeminist movement”.

12. Mies, Maria, i Shiva, Vandana (1993) Ecofeminism. Londres: Zed Books.

13. World Rainforest Movement, "Defending the body-earth territory: An alternative for social movements in resistance 1", Bulletin 226, setembre/octubre de 2016, Uruguai.

14. Aquesta experiència s'està plasmant en un document escrit que es presentarà el desembre de 2020.

15. Hi ha un document conceptual en preparació sobre la violència contra les dones en sectors extractius, amb una perspectiva d'economia social, ecològica i política.

16. WoMin, l'Assemblea de Dones Rurals de Sud-àfrica, la Marxa Mundial de les Dones, Friends of the Earth Africa, organitzacions locals de dones i acadèmics.

17. Per a WoMin i altres moviments socials, una Transició Justa implica repensar la nostra relació amb la natura, construir el poder dels pobles i les dones des de baix i transformar radicalment un sistema econòmic de suport i cures que sostingui els mitjans de subsistència.

SOBRE L'AUTORA

Shamim Meer és investigadora, escriptora, formadora en redacció i educadora, i treballa amb activistes de comunitats i sindicats. Ha escrit sobre lluites feministes, els drets de les dones sobre la terra i la violència contra les dones, entre altres qüestions. Va ser cofundadora de les publicacions feministes *SPEAK Magazine* i *Agenda*, una revista sobre dones i gènere. Actualment treballa amb WoMin en un document conceptual sobre la violència contra les dones en sectors extractius, amb una perspectiva social, ecològica i d'economia política.

Aquesta és una versió traduïda de l'article publicat originalment en anglès.

Fotografia Waiting for rain in Burkina Faso, de John Isaac/Un Photo

RECOMANEM

Materials i recursos d'interès recomanats per l'ICIP

Llibre

***The Ethics of Care: A Feminist Approach to Human Security*, de Fiona Robinson**

El llibre de Robinson és una de les contribucions més importants a la literatura sobre seguretat humana, d'una banda, i a l'ètica feminista de la cura, de l'altra.

Adopta un enfocament únic, utilitzant una lent feminista per defensar la necessitat d'incloure el gènere i la cura com a eixos vertebradors en l'abordatge de la seguretat. La seva anàlisi, tant en termes ètics com pràctics, proporciona un punt de partida per comprendre i abordar les condicions materials, emocionals i psicològiques que creen inseguretat a les persones. També explora les implicacions pràctiques de les relacions de cura en diversos contextos: el treball de les dones en l'economia global, la intervenció humanitària i la construcció de pau, l'assistència sanitària o l'atenció als infants.

Aquest estudi crític, teòricament innovador i rellevant per a l'elaboració de polítiques públiques, demostra la necessitat de capgirar el paradigma de seguretat existent, el qual reforça els obstacles i les desigualtats en relació a la prestació equitativa i adequada d'atenció, cura i assistència a tot el món.

Llibre

***Routledge Handbook of Gender and Security*, de Caron Gentry, Laura Shepherd i Laura Sjoberg**

Aquest manual, editat per tres reconegudes acadèmiques i teòriques sobre seguretat feminista com són Caron Gentry, Laura Shepherd i Laura Sjoberg, proporciona una visió

completa dels estudis de gènere i seguretat en la política global. El volum es basa en l'argument central que el gènere és conceptualment necessari per pensar en qüestions clau sobre seguretat i, alhora, resulta important per considerar noves polítiques amb enfocaments més oberts i inclusius. Les contribucions d'aquest volum analitzen aspectes dels estudis de gènere i seguretat a través de prismes que entrellacen els diversos feminismes, les implicacions polítiques que comporten i les aportacions teòriques a la seguretat més recents.

Més enllà de les aportacions teoritzadores dels articles, el llibre també mostra de quina manera la pràctica política i la teoria funcionen juntes (quan ho fan). L'última secció està dedicada a les institucions que treballen els conceptes de gènere i seguretat arreu del món.

Com tots els manuals de Routledge, tant per l'abast temàtic com pel llistat de contribucions, aquest volum és una valuosa eina de referència per a estudiants d'estudis de seguretat i relacions internacionals en general.

Informe

A Feminist Foreign Policy for the European Union, Centre for Feminist Foreign Policy

L'objectiu d'aquest estudi és posar sobre la taula i iniciar la discussió sobre una política exterior feminista a la Unió Europea. En les seves diverses seccions, les autores Nina Bernarding i Kristina Lunz esbossen les oportunitats que es poden derivar d'adoptar una política d'aquestes característiques i ofereixen un estat de la qüestió de les polítiques exteriors d'arreu del món. Analitzen també les diverses narratives dominants al voltant del gènere, de la igualtat de gènere i de les iniciatives existents destinades a promoure-la dins de l'acció exterior de la UE.

Finalment, l'informe suggereix prioritats i passos concrets destinats a avançar en un enfocament feminista, amb la ferma voluntat de contribuir al canvi de funcionament en les polítiques exteriors. Entre d'altres, es demana la representació obligatòria de les dones en la política exterior i recomana augmentar els recursos financers i humans per fer-ho possible. Fa èmfasi en la necessitat d'abordar i comprendre les experiències de minories ètniques i sexuals i trencar la jerarquia dominada per homes en els àmbits de la política exterior.

Informe

Seguridad feminista: Aportaciones conceptuales y desarrollo actual, ICIP

Aquest informe, publicat per l'ICIP i elaborat per Ana Villellas, Maria Villellas i Pamela Urrutia, investigadores de l'Escola de Cultura de Pau, ofereix una perspectiva sobre els desenvolupaments i les principals contribucions dels estudis feministes de seguretat, atenent de forma particular el context d'Amèrica Llatina.

A partir d'una revisió bibliogràfica, es referencien nombroses aportacions conceptuals i publicacions recents que són especialment rellevants a l'agenda de gènere, pau i seguretat. El document posa de manifest la predominança de les referències anglosaxones a la bibliografia acadèmica sobre seguretat feminista i constata la necessitat de diversificar l'abordatge teòric i pràctic de la seguretat. Per això, les autores defensen la necessària documentació i disseminació de les múltiples experiències pràctiques que es desenvolupen en diversos contextos de violència crònica. Alhora, destaquen la importància d'articular les denúncies sobre violacions de drets humans, els enfocaments de construcció de pau i els plantejaments alternatius a la seguretat hegemònica.

Projecte

Red Latinoamericana de Seguridad Incluyente y Sostenible

La Red Latinoamericana de Seguridad Incluyente y Sostenible, formada per persones expertes internacionals provinents dels àmbits de la política, l'acadèmia, la diplomàcia, el sector de la seguretat i les organitzacions de la societat civil, es va crear amb el propòsit de debatre i buscar respostes comunes.

A l'Amèrica Llatina, la tendència a militaritzar les polítiques de seguretat pública i a usar estratègies de mà dura pot tenir un relatiu èxit conjuntural i generar rèdits electorals, però aquestes mesures fracassen en atendre les causes subjacents de la inseguretat, la inestabilitat i els desafiaments de la democràcia. La xarxa treballa per modificar els paradigmes, conceptes i polítiques, i passar a un concepte de seguretat més democràtic, incloent i més lligat al desenvolupament.

La Red Latinoamericana de Seguridad Incluyente y Sostenible neix sota el paraigües de la Fundació Friedrich-Ebert-Stiftung a Colòmbia (FESCOL), que busca promoure l'anàlisi i el debat sobre polítiques públiques, donar suport a processos d'aprenentatge i intercanvi amb experiències internacionals i donar visibilitat i reconeixement als esforços en la construcció de pau.

Cicles de diàlegs

Repensem la seguretat

L'ICIP va organitzar el 2020, en col·laboració amb altres organitzacions, dos cicles de seminaris en línia dedicats a la reflexió al voltant de la noció de seguretat i la seguretat feminista en particular.

D'una banda, el mes de maig passat l'ICIP va proposar el cicle de webinars "Repensem la seguretat en temps de COVID-19" amb l'objectiu de reflexionar sobre la noció imperant de seguretat per part dels Estats per fer front a la pandèmia i definir estratègies a curt i llarg termini que apostin per polítiques de seguretat pensades per defensar les persones. El cicle consta de tres sessions, en castellà, disponibles al canal de YouTube de l'ICIP.

D'altra banda, el mes de novembre, l'ICIP va organitzar el cicle "20 anys de l'Agenda de Dones, Pau i Seguretat" per tal de fer balanç del compliment de la resolució de Nacions Unides sobre Dones, Pau i Seguretat, aprovada l'any 2000, i reflexionar sobre els reptes pendents per avançar en aquest àmbit. El cicle consta de tres sessions, en castellà i anglès, disponibles al canal de YouTube de l'ICIP.

Aquesta sèrie de diàlegs va estar coorganitzada amb WILPF España, CEIPAZ i Alianza por la Solidaridad, amb el suport de l'Escola de Cultura de Pau, el Centre Delàs d'Estudis per la Pau, la Fundación SIP i la Universitat de Màlaga.

SOBRE L'ICIP

Notícies, activitats i publicacions de l'ICIP

ICIP

Institut Català Internacional per la Pau

L'activista congolese Julienne Lusenge, Premi ICIP Constructors de Pau 2020

La Junta de Govern de l'ICIP va atorgar el Premi ICIP Constructors de Pau 2020 a l'activista pels drets humans, la pau i la seguretat a la República Democràtica del Congo Julienne Lusenge, per la seva tasca de "prevenció i reducció de la violència sexual i de gènere, i per l'enfortiment de la participació de les dones en la construcció de pau" al país africà.

Lusenge és fundadora i actual presidenta de l'organització SOFEPADI (*Female Solidarity for Integrated Peace and Development*), que proporciona atenció integral a les víctimes de violència sexual i de gènere, i directora executiva de Fund for Congolese Women, entitat que ofereix suport financer i tècnic per a l'empoderament de les dones i les nenes congolese, per tal de situar-les com a agents de canvi en el sí de les seves famílies i comunitats. És també fundadora de l'hospital Karibuni Wa Mama, a la localitat de Bunia, des d'on s'atenen dones supervivents de violència sexual i els seus fills i filles. Fins a l'actualitat, l'hospital ha atès més de 7.000 supervivents.

Originària de l'est del Congo, una regió devastada per la guerra iniciada el 1998 i per les atrocitats comeses pels grups armats contra les comunitats locals i, en particular, contra dones i nenes, Lusenge ha estat testimoni de la violència i s'ha erigit com a veu de denúncia i de suport a les víctimes. Des de les organitzacions on treballa, Lusenge ha pressionat el govern congolès i la comunitat internacional perquè actuïn davant la violència sexual i la discriminació contra les dones, i perquè incloguin les dones en els processos de pau i en defensin els seus drets polítics. També ha fet incidència per a l'adopció de les Resolucions 1820 i 1325 sobre els drets de les dones per part del Consell

de Seguretat Nacions Unides, i per la creació del Relator Especial per a la República Democràtica del Congo.

Noves convocatòries de contractes de serveis

L'ICIP té obertes dues convocatòries de contractes de serveis.

La primera convocatòria és per a la documentació d'experiències d'espais per a l'anàlisi crítica i la sensibilització en construcció de pau. Concretament, l'objecte de la contractació és la realització de documents descriptius sobre museus de la pau, hotel d'entitats i centres i espais de pensament crític sobre pau, violència i justícia global, a nivell internacional. El termini de presentació de propostes està obert fins al proper 30 de gener de 2021.

La segona convocatòria és per a la conceptualització, elaboració de continguts i disseny d'una exposició itinerant relacionada amb l'àrea de treball "Violències fora de contextos bèl·lics". La mostra ha de tenir com a objectius 1) explicar, amb una visió global i una perspectiva de gènere, que més enllà de les guerres en curs existeixen altres tipus de situacions extremament violentes que condicionen la vida de les persones que hi viuen; 2) reconèixer i posar en valor el paper de les persones i els col·lectius que construeixen pau en situacions de violència crònica; 3) estimular la consciència ciutadana sobre les oportunitats i impacte de les intervencions de la població a la resolució de conflictes i construcció de pau, inclús en les situacions més adverses. En aquest cas, el termini de presentació de propostes finalitza el proper 15 de febrer de 2021.

L'ICIP presenta l'enquesta "Convivència i polarització a Catalunya"

Com a part de la línia de treball "Diàleg social i polític", l'ICIP ha publicat l' Enquesta ICIP 2020 "Convivència i polarització a Catalunya". La mostra, coordinada per la politòloga Berta Barbet, s'ha realitzat a partir de 2.010 entrevistes en línia, amb l'objectiu d'avaluar la percepció de la convivència a Catalunya i les dinàmiques de polarització, accentuades amb el conflicte territorial actual. Es tracta de la primera enquesta que es fa a Catalunya que analitza la polarització emocional de la ciutadania.

Els resultats de l'enquesta constaten que la majoria de la població valora positivament el nivell de convivència a Catalunya. Concretament, un 67% considera que la convivència a Catalunya és bona o molt bona. També són positius els valors de confiança social, ja que el grau de confiança de la població catalana en la resta de la ciutadania és superior als valors del conjunt d'Espanya i de la mitjana europea.

L'enquesta també analitza la situació de polarització ideològica a Catalunya a partir de diferents temes de debat. Se'n desprèn que el conflicte territorial és actualment el tema que genera més polarització i que els partits polítics i els mitjans de comunicació estan molt més polaritzats que la societat. La mostra constata que la polarització ha obert ferides en la societat: un 26% de la població afirma que no sent ni empatia ni confiança per qui pensa diferent i un 46% afirma haver-se sentit agredit/da per les institucions.

Les conclusions de l'enquesta s'han recollit en aquest Informe ICIP: Enquesta sobre polarització i convivència a Catalunya 2020, a càrrec de Berta Barbet.

Últimes publicacions

- Polarització. Una mirada a la dinàmica del pensament “nosaltres contra ells”, de Bart Brandsma. Publicat per l'ICIP i Líniazero dins la col·lecció “Eines de pau, seguretat i justícia”. Disponible en pdf i ePub en català i castellà.
- Thoreau. Biografia essencial, d'Antonio Casado da Rocha. Publicat per l'ICIP i Angle Editorial dins la col·lecció “Clàssics de la pau i la noviolència”.
- Desarme, desmovilización y reinserción. Teoría y práctica, de Desmond Molloy. Publicat per l'ICIP i Edicions Bellaterra dins la col·lecció “Paz y seguridad”.
- Enquesta sobre polarització i convivència a Catalunya 2020, de Berta Barbet. Informes 17/2020. Publicat en català, castellà i anglès. També està disponible un resum de l'enquesta.
- Seguridad feminista. Aportaciones conceptuales y desarrollo actual, Octubre 2020.

- Polarització i diàleg en societats democràtiques. Resum de les sessions internacionals del cicle “Polarització i diàleg en societats democràtiques”, organitzat per l’ICIP, el CIDOB, la Fundación Cultura de Paz i el Club de Roma, gener-juny 2020. Disponible en català i castellà.